

Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija

Trečioji ataskaita apie Lietuvą

Priimta 2005 m. birželio 24 d.

Strasbūras, 2006 m. vasario 21 d.

Daugiau informacijos apie Europos komisijos prieš rasizmą ir netoleranciją (ECRI) veiklą ir kitą Europos Tarybos veiklą šioje srityje galima gauti adresu:

Secretariat of ECRI
Directorate General of Human Rights – DG II
Council of Europe
F - 67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: +33 (0) 3 88 41 29 64
Fax: +33 (0) 3 88 41 39 87
E-mail: combat.racism@coe.int

Apsilankykite mūsų interneto puslapyje adresu: www.coe.int/ecri

TURINYS

ĮVADAS	5
SANTRAUKA	6
I. ECRI ANTROSIOS ATASKAITOS APIE LIETUVĄ PASKESNĖS PRIEMONĖS	7
TARPTAUTINIAI TEISĖS AKTAI.....	7
KONSTITUCIJOS NUOSTATOS IR KITOS SVARBIAUSIOS NUOSTATOS.....	8
- Pilietybės įstatymas.....	8
- Tautinių mažumų įstatymai.....	8
BAUDZIAMOSIOS TEISĖS NUOSTATOS.....	9
CIVILINĖS IR ADMINISTRACINĖS TEISĖS NUOSTATOS.....	11
TEISINGUMO VYKDYMAS	12
SPECIALIOSIOS IR KITOS INSTITUCIJOS.....	13
ŠVIETIMAS IR SUVOKIMO GERINIMAS	14
NETURINČIŲ PILIETYBĖS ASMENŲ PRIĖMIMAS IR STATUSAS.....	15
NAUDOJIMASIS VIESOSIOMIS PASLAUGOMIS	15
- Švietimo prieinamumas.....	15
UZIMTUMAS	16
PAZEIDZIAMOS GRUPES	16
- Romų bendruomenės.....	16
- Žydų bendruomenės	16
- Tautinės mažumos.....	16
- Prekybos žmonėmis aukos	17
ANTISEMITIZMAS	18
ŽINIASKLAIDA	19
TEISESAUGOS PAREIGUNŲ ELGESYS.....	20
PADETIES SALYJE STEBESENA.....	21
II. YPATINGĄ SUSIRŪPINIMĄ KELIANTYS KLAUSIMAI	22
ROMŲ BENDRUOMENIŲ PADETIS	22
PRIEGLOBSCIO PRASYTOJAI IR PABEGELIAI.....	27
BIBLIOGRAFIJA	31

Įvadas

Europos komisiją kovai su rasizmu ir netolerancija (ECRI) įkūrė Europos Taryba. Tai nepriklausoma žmogaus teisių stebėsenos institucija, sprendžianti klausimus, susijusius su rasizmu ir netolerancija. Ją sudaro nepriklausomi ir nešališki nariai, skiriami atsižvelgiant į jų moralinę kompetenciją ir pripažintą patirtį kovojant su rasizmu, ksenofobija, antisemitizmu ir netolerancija.

Vienas ECRI darbo programos ypatumų yra atskira padėties, susijusios su rasizmu ir netolerancija, analizė kiekvienoje Europos Tarybos valstybėje narėje ir pasiūlymų bei rekomendacijų, kaip spręsti nustatytas problemas, teikimas.

Visose Europos Tarybos valstybėse narėse šis atskiras darbas vyksta vienodomis sąlygomis. Jis vykdomas 4–5 metų ciklais 9–10 šalių per metus. Pirmojo etapo ataskaitos buvo parengtos 1998 m. pabaigoje, antrojo – 2002 m. pabaigoje. Trečiojo etapo ataskaitos buvo pradėtos rengti 2003 m. sausio mėn.

Trečiojo etapo ataskaitos yra skirtos „įgyvendinimui“. Jose tikrinama, ar buvo vykdomos bei įgyvendinamos ankstesnėse ECRI ataskaitose pateiktos rekomendacijos ir, jei taip, ar šis darbas buvo sėkmingas ir veiksmingas. Taip pat trečiojo etapo ataskaitose analizuojami „konkretūs klausimai“, pasirinkti atsižvelgiant į įvairias situacijas skirtingose valstybėse narėse, ir išsamiau nagrinėjami kiekvienoje ataskaitoje.

Ataskaitų rengimo darbo metodai apima dokumentų nagrinėjimą, pažintinį vizitą į atitinkamą šalį, vėliau – konfidencialų dialogą su nacionalinėmis valdžios institucijomis.

Rengiant ECRI ataskaitas nebuvo remiamasi tyrimų rezultatais ar liudininkų parodymais. Šios analizės yra paremtos dideliu kiekiu informacijos, surinktos iš įvairių šaltinių. Dokumentų tyrimų pagrindas – labai daug nacionalinių ir tarptautinių rašytinių šaltinių. Organizuojant vizitus in situ galima tiesiogiai susitikti su suinteresuotais įvairių organizacijų (vyriausybinių ir nevyriausybinių) pareigūnais, siekiant surinkti išsamią informaciją. Konfidencialaus dialogo su nacionalinėmis valdžios institucijomis metu šios, jeigu, jų nuomone, tai reikalinga, gali siūlyti ataskaitos projekto pakeitimus, siekiant pataisyti visas potencialias faktines klaidas, kurių gali pasitaikyti ataskaitoje. Baigiant dialogą, nacionalinių valdžios institucijų pageidavimu jų nuomonės gali būti įtrauktos į galutinę ECRI ataskaitą.

Šią ataskaitą parengė ir už ją yra atsakinga ECRI. Joje aptariama padėtis nuo 2005 m. birželio 24 d., o po šios datos įvykusių pasikeitimų toliau pateikta analizė neapima. Į juos taip pat nebuvo atsižvelgta ECRI išvadose ir pasiūlyme.

Santrauka

Nuo tada, kai 2003 m. balandžio 15 d. buvo pateikta antroji ECRI ataskaita apie Lietuvą, daugelyje joje nurodytų sričių buvo padaryta pažanga. Kovos su rasine diskriminacija teisinė sistema buvo sustiprinta priėmus Lygių galimybių įstatymą, kuriuo taip pat buvo numatyta išplėsti Lygių galimybių kontrolieriaus kompetenciją, į ją įtraukiant ne tik diskriminacijos dėl lyties, bet ir dėl rasinių, etninės kilmės bei religinių motyvų. Buvo imtasi tam tikrų priemonių stiprinant tautinių mažumų teisę mokytis savo gimtąja kalba. Inicijuojami tautinių mažumų, ypač romų, integravimo į darbo rinką projektai. Toliau tobulinami konkretūs veiksmų planai, kurie jau buvo priimti rengiant ECRI antrąją ataskaitą, skirti tautinių mažumų, ypač romų, integracijai gerinti.

Tačiau kai kurios ECRI antroje ataskaitoje pateiktos rekomendacijos nebuvo įgyvendintos arba buvo įgyvendintos tik iš dalies. Galiojančios nuostatos dėl kovos su rasizmu apraiškomis, įskaitant rasinės neapykantos kurstymą, akivaizdžiai nukreiptą prieš žydų, romų ir čečėnų bendruomenes, buvo taikomos nepakankamai. Nepaisant iniciatyvų, kurių buvo imtasi, Lietuvoje gyvenantys romai ir toliau yra skriaudžiami, kenčia nuo išankstinio nusistatymo ir diskriminacijos įvairiose srityse ir vis dar aktyviai nedalyvauja su jais susijusių sprendimų priėmimo procesuose. Prieglobsčio įstatymų ir praktikos srityje buvo įvykdyta svarbi reforma, kuri, nepaisant įgyvendintų teigiamų priemonių, sumažino pabėgėlių apsaugą kai kuriose srityse. Antisemitizmo atvejai Lietuvoje ir toliau kelia susirūpinimą ECRI. Ataskaitoje taip pat atkreipiamas dėmesys į kai kurias žiniasklaidos priemones, prisidėjusias kuriant mažumų grupių nariams priešišką atmosferą. Nepakankamą visuomenės informavimą apie diskriminaciją ir jos apraiškas rodo apskritai nepakankama teikiama pagalba arba nenoras socialiai remtinių grupių atžvilgiu imtis teigiamų priemonių.

Šioje ataskaitoje ECRI rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms imtis tolesnių priemonių kai kuriose srityse. Kalbant apie teisės aktus, šios sritys apima Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolo Nr. 12 dėl diskriminacijos uždraudimo apskritai ratifikavimą; būtinybę tinkamai įgyvendinti dabartinius įstatymus prieš rasizmą apraiškas, įskaitant rasinės neapykantos kurstymą; būtinumą sureguliuoti baudžiamuosius įstatymus prieš rasistinį nusikalstamumą. Be to, ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja, glaudžiai bendradarbiaujant su romų bendruomenėmis, toliau tobulinti jų integracijos strategijas ir užtikrinti pakankamą šių strategijų finansavimą bei įgyvendinimą. ECRI rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms užtikrinti, kad ribojantys įstatymai arba praktika netrukdytų prieglobsčio prašytojams pasinaudoti savo teisėmis kreiptis dėl apsaugos ir ją gauti. Ji taip pat rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms griežtai kontroliuoti visus antisemitizmo atvejus ir į juos reaguoti. Be to, ECRI rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms stengtis geriau informuoti Lietuvos visuomenę apie diskriminaciją ir apie būtinumą su ja kovoti pasitelkiant lygių galimybių strategijas.

I. ECRI ANTROSIOS ATASKAITOS APIE LIETUVĄ PASKESNĖS PRIEMONĖS

Tarptautiniai teisės aktai

1. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI rekomendavo Lietuvai pasirašyti ir ratifikuoti: Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (EŽTK) protokolą Nr. 12; Europos konvenciją dėl pilietybės; Konvenciją dėl užsieniečių dalyvavimo vietos bendruomenės visuomeniniame gyvenime; Europos regioninių arba mažumų kalbų chartiją; ir UNESCO konvenciją prieš diskriminaciją švietime. Lietuva nėra pasirašiusi nei vieno iš šių dokumentų. Tačiau Lietuvos institucijos informavo ECRI, kad šiuo metu vyksta Lietuvos teisės aktų atitikties Protokolui Nr. 12 ir Europos konvencijai dėl pilietybės vertinimas. Kalbant apie Konvenciją dėl užsieniečių dalyvavimo vietos bendruomenės visuomeniniame gyvenime, ECRI džiaugiasi tuo, kad pasirengimo ratifikuoti šį dokumentą darbas netrukus turėtų būti užbaigtas. Apie pažangą ratifikuojant Europos regioninių arba mažumų kalbų chartiją ir UNESCO konvenciją prieš diskriminaciją švietime nebuvo pranešta.
2. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI atkreipė dėmesį į tai, kad Lietuva priėmė kai kurias Europos socialinės chartijos (pataisytos) 19 straipsnio nuostatas dėl darbuotojų migrantų ir jų šeimų teisės į apsaugą bei paramą, ir rekomendavo Lietuvai apsvarstyti galimybę priimti ir kitas šio straipsnio nuostatas. Lietuvos valdžios institucijos nurodė, kad šis klausimas šiuo metu yra svarstomas.
3. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI rekomendavo Lietuvai parengti pareiškimą pagal Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo (ICERD) 14 straipsnį, numatantį, kad visi asmenys arba asmenų grupės gali pateikti prašymus Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetui. Lietuvoje nebuvo padaryta jokios pažangos priimant šį straipsnį.
4. Lietuvos valdžios institucijos pranešė, kad kol kas jos neketina ratifikuoti Europos konvencijos dėl darbuotojų migrantų teisinio statuso, kaip rekomendavo ECRI savo antrojoje ataskaitoje, ir Tarptautinės konvencijos dėl visų darbuotojų migrantų ir jų šeimų narių teisių apsaugos, visų pirma dėl finansinių prievolių, susijusių su jų ratifikavimu.
5. ECRI palankiai vertina tai, kad 2005 m. balandžio 7 d. Lietuva pasirašė Konvencijos dėl kibernetinių nusikaltimų papildomą protokolą, susijusį su rasistinio ir ksenofobinio pobūdžio veiku, vykdomu per kompiuterių sistemas, laikymo nusikaltimu, ir kad šis dokumentas turėtų būti ratifikuotas 2006 m. pradžioje.

Rekomendacijos:

6. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms primygtinai rekomenduoja kuo greičiau pasirašyti ir ratifikuoti EŽTK protokolą Nr. 12. Ji taip pat rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms nedelsiant pasirašyti ir ratifikuoti Europos konvenciją dėl pilietybės. Be to, ECRI rekomenduoja ratifikuoti Europos regioninių arba mažumų kalbų konvenciją, UNESCO konvenciją prieš diskriminaciją švietime, Europos konvenciją dėl darbuotojų migrantų teisinio statuso ir Tarptautinę konvenciją dėl visų darbuotojų migrantų ir jų šeimų narių teisių apsaugos. ECRI skatina Lietuvos valdžios institucijas skubiai užbaigti pasirengimo ratifikuoti Konvencijos dėl kibernetinių nusikaltimų papildomą protokolą ir Konvencijos dėl užsieniečių dalyvavimo vietos bendruomenės visuomeniniame gyvenime darbą.

ECRI pakartotinai rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms priimti Europos socialinės chartijos (pataisytos) 19 straipsnio nuostatas, kurių šios dar nėra priėmusios. Galiausiai ECRI pakartoja savo rekomendaciją Lietuvos valdžios institucijoms priimti ICERD 14 straipsnį.

Konstitucijos nuostatos ir kitos svarbiausios nuostatos

- **Pilietybės įstatymas**

7. Po ECRI antrosios ataskaitos pateikimo Lietuva priėmė naują Pilietybės įstatymą, kuris įsigaliojo nuo 2003 m. sausio 1 d. Šio įstatymo 18 straipsnis reglamentuoja Lietuvos pilietybės praradimą. Šiame straipsnyje numatyta, kad kitos valstybės pilietybės gavimas yra viena iš aplinkybių, dėl kurių netenkama Lietuvos pilietybės. Tačiau ECRI pastebi, kad ši aplinkybė netaikoma lietuvių kilmės asmenims¹ Nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu buvo išreikštas susirūpinimas dėl to, kad šiomis nuostatomis diskriminuojami Lietuvos piliečiai dėl jų nacionalinės arba tautinės kilmės, nes tik ne lietuvių kilmės piliečiai, gavę kitos valstybės pilietybę, netenka Lietuvos pilietybės. ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad Konstitucinis teismas šiuo metu nagrinėja dvi bylas dėl pirmiau minėto Pilietybės įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Konstitucijai. Lietuvos institucijos pareiškė, kad jos persvarstys Pilietybės įstatymą, atsižvelgdamos į Konstitucinio teismo sprendimus.
8. ECRI nurodo, kad nuo 2004 m. gruodžio mėn. įsigaliojo kai kurios Pilietybės įstatymo pataisos. Jos apima Lietuvos piliečių sutuoktinių, gyvenančių Lietuvoje, natūralizacijos laikotarpio pratęsimą nuo septynerių iki dešimties metų. ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad pagal iš pradžių Seimo priimtą pataisą gyvenimo Lietuvoje laikotarpis buvo pratęstas iki dešimties metų, tačiau, šalies Prezidentui nesutikus, jis buvo sutrumpintas iki septynerių metų.

Rekomendacijos:

9. ECRI rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms užtikrinti, kad Pilietybės įstatymo nuostatomis, ypač reglamentuojančiomis Lietuvos pilietybės netekimą, Lietuvos piliečiai nebūtų diskriminuojami dėl tokių motyvų, kaip rasė, odos spalva, kalba, religija ir nacionalinė arba etninė kilmė.
10. ECRI skatina Lietuvos valdžios institucijas užtikrinti, kad reikalavimai dėl natūralizacijos, ypač Lietuvos piliečių sutuoktiniams taikomas gyvenimo šalyje reikalavimas per daug neapribotų Lietuvoje gyvenančių asmenų natūralizacijos galimybių.

- **Tautinių mažumų įstatymai**

11. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI atkreipė dėmesį į tautinių mažumų įstatymo projekto rengimą ir paragino Lietuvos valdžios institucijas kuo greičiau užbaigti šį procesą. ECRI nurodo, kad 2003 m. Seimas atmetė šio įstatymo projektą ir kad šiuo metu Seimui svarstyti yra pateiktas kitas projektas. Todėl šiuo metu galiojančią bendrąją tautinėms mažumoms taikomą teisinę sistemą reglamentuoja Tautinių mažumų įstatymas, priimtas 1989 m. ir pakeistas 1991 m. Tautinių mažumų atstovai apskritai yra patenkinti dabartine teisine sistema. Tačiau Lietuvos valdžios institucijos pareiškė, kad reikia naujo įstatymo, ypač

¹ Pagal 18 straipsnio 2 dalį, nuostata dėl Lietuvos pilietybės netekimo gavus kitos valstybės pilietybę netaikoma „lietuvių kilmės asmenims, kurių tėvai ar seneliai arba vienas iš tėvų ar senelių yra lietuvis ir pats asmuo pripažįsta save lietuviu“.

siekiant suderinti teisinę sistemą su tarptautiniais įsipareigojimais tautinių mažumų teisių apsaugos srityje, kuriuos Lietuva yra prisiėmusi nuo 1991 m. Be to, Lietuvos valdžios institucijos informavo ECRI, kad per Tautinių mažumų tarybą² šių mažumų atstovai aktyviai dalyvavo rengiant šiuo metu Seimui pateiktą įstatymo projektą.

Rekomendacijos:

12. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja užtikrinti, kad visi teisės aktai, kuriuos jos gali priimti tautinių mažumų teisių apsaugos srityje, nesumažintų apsaugos, kuria jau naudojasi tautinių mažumų atstovai, lygio.

Baudžiamosios teisės nuostatos

13. Naujas Baudžiamasis kodeksas, kuris ECRI antrosios ataskaitos pateikimo metu buvo priimtas, bet dar netaikomas, Lietuvoje galioja nuo 2003 m. sausio 1 d. Kaip paminėta ECRI antrojoje ataskaitoje, šiame Baudžiamajame kodekse yra nuostatų prieš rasinę diskriminaciją (169 straipsnis³) ir rasizmo apraiškas, įskaitant rasinės neapykantos kurstymą (170 straipsnis⁴). Nurodžiusi, kad jai nebuvo pranešta apie jokiais bylas, iškeltas pagal atitinkamus tuo metu galiojusio Baudžiamojo kodekso straipsnius, ECRI savo antrojoje ataskaitoje rekomendavo Lietuvos valdžios institucijoms ir visiems baudžiamosios teisės sistemos dalyviams, nuo policijos iki prokuratūros, organizuoti specialius kursus dėl atitinkamų nuostatų prieš rasinę diskriminaciją ir rasizmo apraiškas. ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad policijai buvo organizuojamas tam tikras mokymas, visų pirma įgyvendinant nevyriausybinių organizacijų projektus. Tačiau toks mokymas buvo labiau orientuotas į tautinę įvairovę, nei į policijos vaidmenį taikant teises nuostatas prieš rasinę diskriminaciją ir rasizmo apraiškas⁵. Apskritai ECRI nuolat gauna pranešimų apie tai, kad įvairios baudžiamosios teisės sistemos institucijos vis dar turi mažai žinių apie šias nuostatas ir apie tai, kad jas būtina griežtai taikyti.
14. Kalbant apie rasinę diskriminaciją draudžiančias nuostatas, nuo antrosios ECRI ataskaitos pateikimo jokių bylų pagal 169 straipsnį (arba pagal atitinkamą ankstesniojo Baudžiamojo kodekso⁶ straipsnį) nebuvo iškelta. Tačiau ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad Lietuvos valdžios institucijos, atsižvelgdamos į jos antrojoje ataskaitoje pateiktą rekomendaciją, priėmė civilinės ir administracinės

² Žr. toliau, Pažeidžiamos grupės – tautinės mažumos.

³ Baudžiamojo kodekso 169 straipsnyje (Diskriminavimas dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, religijos ar kitos grupinės priklausomybės) numatyta bausmė tiems, „kas atliko veiksmus, kuriais siekta žmonių grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų lygiomis teisėmis su kitais dalyvauti politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, darbo ar kitoje veikloje arba suvaržyti tokios žmonių grupės ar jai priklausančio asmens teises ir laisves“.

⁴ Baudžiamojo kodekso 170 straipsnyje (Kurstymas prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę) numatyta bausmė tiems, „kas viešais pareiškimais žodžiu, raštu ar panaudodamas visuomenės informavimo priemonę tyčiojosi, niekino, skatino neapykantą ar kurstė diskriminuoti žmonių grupę ar jai priklausančią asmenį dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų“ ir „kas viešai kurstė smurtauti, fiziškai susidoroti su žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu“ dėl tų pačių priežasčių arba „finansavo ar kitaip materialiai rėmė tokią veiklą“. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridiniai asmenys

⁵ Žr. toliau, Teisės saugos pareigūnų elgesys.

⁶ Anksčiau galiojusio Baudžiamojo kodekso 72 straipsnis.

teisės nuostatas prieš rasinę diskriminaciją⁷ ir kad dėl to teismuose gali padaugėti bylų dėl rasinės diskriminacijos.

15. Kalbant apie rasizmo apraiškas, ECRI pažymi, kad jai pateikus antrąją ataskaitą buvo pradėtos tirti kelios bylos dėl galimų Baudžiamojo kodekso 170 straipsnio pažeidimų. Tačiau ECRI nebuvo informuota apie šių tyrimų rezultatus, išskyrus vieną bylą, kuri plačiau analizuojama kitoje šios ataskaitos dalyje⁸, susijusia su laikraštyje paskelbtu antisemitinių straipsnių ciklu. Generalinė prokuratūra nusprendė nutraukti šios bylos teismo procesą, tačiau neseniai jos tyrimas buvo atnaujintas. Be to, ECRI nebuvo informuota apie jokių nuosprendžių, priimtus dėl 170 straipsnio pažeidimo. ECRI kelia susirūpinimą tai, kad šis akivaizdžiai per mažas bylų skaičius neatspindi tikrosios padėties Lietuvoje. Visuomeninės organizacijos nuolat pranešdavo ECRI apie tai, kad 170 straipsnis iš tikrųjų yra pažeidžiamas. Šie pažeidimai apėmė rašytinius pareiškimus spaudoje ir dar daugiau internete paskelbtos medžiagos⁹.
16. Savo antroje ataskaitoje ECRI rekomendavo Lietuvai įgyvendinti nuostatas, pagal kurias dažnai pasitaikančių nusikaltimų rasiniai motyvai būtų laikomi ypatinga sunkinančia aplinkybe. Lietuvos valdžios institucijos nurodė, kad pagal Baudžiamojo kodekso 54 straipsnio 2 dalį teismas, priimdamas nuosprendį, privalo atsižvelgti į nusikaltėlio motyvus. Tačiau ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad Baudžiamojo kodekso 60 straipsnyje yra išvardytos konkrečios sunkinančios aplinkybės, į kurias šiuo tikslu būtina atsižvelgti, ir kad šių aplinkybių sąrašas rasinio motyvo nėra.

Rekomendacijos:

17. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja griežtai kontroliuoti dabartinių baudžiamosios teisės nuostatų veiksmingumą. Šiuo atžvilgiu ECRI atkreipia jų dėmesį į savo bendrą veiklos kryptį rekomendaciją Nr. 7 dėl nacionalinių teisės aktų, skirtų kovai su rasizmu ir rasine diskriminacija¹⁰, kurioje pateiktas išsamus veiky, už kurias, ECRI nuomone, turėtų būti baudžiama, sąrašas. Visų pirma, ECRI primygtinai rekomenduoja, kad pagal šią bendrą veiklos kryptį rekomendaciją¹¹ Lietuvos valdžios institucijos priimtų nuostatą dėl nusikaltimo rasinio motyvo tiesioginio pripažinimo sunkinančia aplinkybe.
18. ECRI primygtinai rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms sustiprinti pastangas siekiant užtikrinti, kad visi baudžiamosios teisės sistemos dalyviai, įskaitant teisininkus, policiją, prokuratūras ir teismus, turėtų pakankamai žinių apie galiojančias nuostatas prieš rasizmą ir rasinę diskriminaciją. Be to, ECRI rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms geriau informuoti visus baudžiamosios teisės sistemoje dirbančius valstybės tarnautojus apie būtinybę rimtai reaguoti į visus šiuos reiškinius. Visų pirma ECRI ragina Lietuvos institucijas stengtis geriau įgyvendinti Baudžiamojo kodekso 170 straipsnį.

⁷ Žr. toliau, Civilinės ir administracinės teisės nuostatos.

⁸ Žr. toliau, Antisemitizmas.

⁹ Žr. toliau, Žiniasklaida.

¹⁰ CRI (2003 m.) 8: ECRI bendrą veiklos kryptį rekomendacija Nr. 7 dėl nacionalinių teisės aktų, skirtų kovai su rasizmu ir rasine diskriminacija, Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija, Europos Taryba, 2003 m. vasario mėn.

¹¹ ECRI bendrą veiklos kryptį rekomendacija Nr. 7, 21 dalis (ir Aiškinamojo memorandumo 47 dalis).

Civilinės ir administracinės teisės nuostatos

19. Savo antroje ataskaitoje ECRI rekomendavo Lietuvos valdžios institucijoms priimti išsamias civilinės ir administracinės teisės nuostatas prieš diskriminaciją, kurios apimtų įvairias gyvenimo sritis, ir numatyti veiksmingus šios teisės gynimo būdus. ECRI palankiai vertina 2003 m. lapkričio mėn. Lietuvos Seimo priimtą Lygių galimybių įstatymą, įsigaliojusį nuo 2005 m. sausio 1 d. Šis įstatymas, kuriuo į nacionalinę teisę buvo perkeltos Europos Tarybos direktyvų 2000/43 ir 2000/78¹² nuostatos, draudžia diskriminaciją dėl įvairių priežasčių, įskaitant rasę, etninę kilmę ir religiją, šiose srityse: užimtumo, švietimo, prekių bei paslaugų teikimo ir reklamos. Jis taikomas valstybiniam ir privačiam sektoriams. Be to, šis įstatymas valdžios institucijas, švietimo įstaigas, darbdavius, gamintojus ir prekių bei paslaugų teikėjus konkrečiai įpareigoja įgyvendinti lygias teises, tačiau nenustato jokių specialių šių įpareigojimų vykdymo priemonių. Įstatyme taip pat numatyta, kad įtariamoms diskriminacijos aukos gali pateikti skundą Lygių galimybių kontrolieriui¹³. ECRI rekomendavus savo antroje ataskaitoje, buvo išplėsta minėtos įstaigos kompetencija, įtraukiant ne tik motyvus dėl lyties, bet ir rasinius, etninės kilmės bei religinius motyvus.
20. Įsigaliojus Lygių galimybių įstatymui, Lygių galimybių kontrolierius gavo 56 individualius skundus dėl įtarimų, kad buvo pažeisti lygių galimybių įstatymai¹⁴. Tačiau ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad iš jų tik du atvejai buvo susiję su diskriminacija dėl motyvų, priskirtų jo kompetencijai. Vienas iš šių atvejų buvo susijęs su namų nugriovimu romų gyvenvietėje Kirtimuose¹⁵, dėl kurio Lygių galimybių kontrolierius pateikė savo rekomendaciją. Kitas atvejis buvo susijęs su įtariamu diskriminavimu užimtumo srityje, tačiau jis buvo atmestas kaip nepagrįstas.
21. Administracinių teisės pažeidimų kodekso 41 straipsnyje yra nustatyta administracinė atsakomybė darbdaviui už darbo įstatymų, įskaitant moterų ir vyrų lygių teisių įgyvendinimo principą nustatančius įstatymus, pažeidimus. Tačiau ECRI nurodo, kad šiuo metu 41 straipsnyje nėra numatyta tokių lygių teisių pažeidimo motyvų kaip rasė, etninė kilmė arba religija.
22. Administracinių teisės pažeidimų kodekse yra kitų kovai su rasizmu ir netolerancija svarbių nuostatų. Jos apima 214 straipsnio 2 dalį, numatančią bausmę už rasistinės medžiagos gaminimą, laikymą, platinimą arba demonstravimą, ir to paties straipsnio 13 dalį, numatančią bausmę už tautinę, rasinę arba religinę nesantaiką propaguojančios organizacijos įsteigimą arba dalyvavimą jos veikloje. ECRI buvo pranešta apie du galimo 214 straipsnio 12 dalies pažeidimo atvejus, kurie buvo tiriami 2004 m. Ji buvo informuota, kad Vyriausiasis administracinis teismas nutraukė vieną iš šių dviejų bylų – dėl antisemitinių straipsnių paskelbimo savaitraštyje. ECRI neturi jokios informacijos apie 214 straipsnio 13 dalies taikymo atvejus.

¹² Europos Sąjungos direktyva 2000/43/EB, įgyvendinanti vienodo požiūrio principą asmenims, nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės, ir Europos Sąjungos direktyva 2000/78/EB, nustatanti vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus.

¹³ Žr. toliau, Specialiosios ir kitos institucijos.

¹⁴ Šie įstatymai apima Lygių galimybių įstatymą ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą.

¹⁵ Žr. toliau pateiktą II dalį, Romų bendruomenių padėtis.

23. Savo antroje ataskaitoje ECRI Lietuvos institucijoms rekomendavo apsvarstyti galimybę priimti nuostatas sumažinti valstybės finansavimą politinėms partijoms, kurių nariai pažeidžia rasizmo apraiškas draudžiančias baudžiamosios teisės nuostatas. Nuo antrosios ataskaitos pateikimo ECRI negavo jokių pranešimų apie pasikeitimus šioje srityje.

Rekomendacijos:

24. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja nuolat kontroliuoti civilinės ir baudžiamosios teisės nuostatų prieš rasinę diskriminaciją veiksmingumą. Dėl to ji dar kartą atkreipia Lietuvos valdžios institucijų dėmesį į savo bendrą veiklos kryptį rekomendaciją Nr. 7, ypač toms sritims, kurias, ECRI nuomone, reikėtų įtraukti į antidiskriminacinius įstatymus¹⁶. Be to, ECRI ragina Lietuvos valdžios institucijas pasisemti įkvėpimo iš ECRI bendrą veiklos kryptį rekomendacijos Nr. 7, kuriant įpareigojimo skatinti lygybę ir kovoti su diskriminacija įgyvendinimo mechanizmus¹⁷.
25. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja užtikrinti, kad Administracinių teisės pažeidimų kodekse už lygių teisių pažeidimą dėl tokių motyvų, kaip rasė, etninė kilmė arba religija, būtų numatytos tokios pat sankcijos kaip už lygių teisių pažeidimą dėl lyties.
26. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja stebėti, kaip įgyvendinamos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 214 straipsnio 12 ir 13 dalys, ir imtis būtinų priemonių tinkamam šio straipsnio taikymui užtikrinti.
27. Pagal šią Bendrą veiklos kryptį rekomendaciją Nr. 7¹⁸ ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja įstatymu sumažinti finansavimą rasizmą propaguojančioms organizacijoms, įskaitant politines partijas.

Teisingumo vykdymas

28. Savo antroje ataskaitoje ECRI ragino Lietuvos valdžios institucijas užtikrinti, kad visiems lietuvių kalbos nemokantiems teismo procesų dalyviams būtų iš tikrųjų suteikiamos vertimo į jiems suprantamą kalbą paslaugos, kaip numatyta Lietuvos įstatymuose. Lietuvos valdžios institucijos informavo ECRI, kad jos nežino apie jokių atvejus, kada vertimo paslaugos nebuvo suteiktos. Tačiau ECRI ir toliau gaudavo pranešimų apie tai, kad romams ir užsieniečiams ne visada yra prieinamos vertimo žodžiu arba teismo proceso dokumentų vertimo raštu į jiems suprantamą kalbą paslaugos.

Rekomendacijos:

29. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja užtikrinti, kad būtų griežtai laikomasi galiojančių įstatymų dėl asmenų teisės dalyvauti tokia teismo procese, kuris vyksta jiems suprantama kalba.

¹⁶ ECRI bendrą veiklos kryptį rekomendacija Nr. 7, 7 dalis (ir Aiškinamojo memorandumo 17-26 dalys).

¹⁷ ECRI bendrą veiklos kryptį rekomendacija Nr. 7, 8 dalis (ir Aiškinamojo memorandumo 27 dalis).

¹⁸ ECRI bendrą veiklos kryptį rekomendacija Nr. 7, 16 dalis (ir Aiškinamojo memorandumo 36 dalis).

Specialiosios ir kitos institucijos

30. Savo antroje ataskaitoje ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomendavo išplėsti Lygių galimybių kontrolieriaus, kuris tuo metu buvo atsakingas tik už lyčių lygybę, kompetenciją, įtraukiant į ją ir kitus diskriminavimo motyvus, įskaitant rasę, odos spalvą, kalbą, religiją, pilietybę ir nacionalinę bei etninę kilmę. Be to, ECRI pabrėžė, kad kiekvieno tokio įgaliojimų išplėtimo atveju reikėtų atitinkamai padidinti Lygių galimybių kontrolieriui skiriamas lėšas, kad jis galėtų sėkmingai vykdyti šiuos įgaliojimus. ECRI palankiai vertina tai, kad Lygių galimybių įstatymu buvo išplėsti Lygių galimybių kontrolieriaus įgaliojimai, įtraukiant ne tik diskriminavimą dėl lyties, bet ir dėl rasinių, etninės kilmės bei religinių motyvų¹⁹. ECRI palankiai vertina ir tai, kad, išplėtus šios įstaigos įgaliojimus, jos biudžetas padvigubėjo.
31. Pagal savo kompetenciją Lygių galimybių kontrolierius nagrinėja individualius skundus dėl įtariamo lygių galimybių įstatymų pažeidimo. Tačiau, kaip prieš tai minėta²⁰, iki šiol pasitaikė labai mažai atvejų, susijusių su ECRI kompetencijai priskiriamais motyvais. Buvo nurodyta, kad pernelyg mažas minėtų atvejų skaičius bent jau iš dalies rodo, jog plačioji visuomenė, įskaitant potencialias rasinės diskriminacijos aukas, dar nepakankamai gerai žino apie naujuosius įstatymus. ECRI džiaugiasi tuo, kad Lygių galimybių kontrolierius potencialioms rasinės diskriminacijos aukoms pradėjo teikti informaciją apie jų teises pagal Lygių galimybių įstatymą ir apie galimybę patraukti baudžiamojon atsakomybėn Lygių galimybių kontrolierių. Be to, ECRI nurodo, kad Lygių galimybių kontrolierius skatina regionuose steigti šios įstaigos vietinius skyrius, kad ji būtų labiau prieinama visoje šalyje.
32. Dėl Seimo kontrolieriaus, įgalioto tirti piliečių skundus dėl piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi ir pareigūnų biurokratijos bei žmogaus teisių ir laisvių pažeidimo viešojo administravimo srityje, ECRI savo antroje ataskaitoje nurodė, kad ši institucija negavo jokių skundų, susijusių su diskriminacija dėl rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, pilietybės arba nacionalinės ar etninės kilmės. ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad padėtis nuo tada nepasikeitė. Nors tautinių mažumų atstovai ir užsieniečiai teikia skundus Seimo kontrolieriaus įstaigai, pranešama, kad jų skundai nėra susiję su rasine arba tautine diskriminacija. Minėtoji įstaiga informavo ECRI, kad ji kruopščiai tiria visų skundų galimą diskriminacinį aspektą. Tačiau iki šiol jokių minėtos diskriminacijos atvejų nebuvo nustatyta.

Rekomendacijos:

33. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja kontroliuoti Lygių galimybių kontrolieriaus veiklą reglamentuojančių įstatymų veiksmingumą. Ji rekomenduoja, kad, vykdydamos minėtą kontrolę, Lietuvos valdžios institucijos atsižvelgtų į ECRI bendrų veiklos kryptių rekomendaciją Nr. 2 dėl specializuotų nacionalinių institucijų kovai prieš rasizmą, ksenofobiją, antisemitizmą ir netoleranciją²¹ ir į ECRI bendrų veiklos kryptių rekomendaciją Nr.7²². Visų pirma ECRI skatina Lietuvos valdžios institucijas apsvarstyti galimybę prie

¹⁹ Žr. pirmiau, Civilinės ir administracinės teisės nuostatos.

²⁰ Civilinės ir administracinės teisės nuostatos.

²¹ CRI (97) 36: ECRI bendrų veiklos kryptių rekomendacija Nr. 2: dėl specializuotų nacionalinių institucijų kovai su rasizmu, ksenofobija, antisemitizmu ir netolerancija, Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija, Europos Taryba, 1997 m. birželis.

²² ECRI bendrų veiklos kryptių rekomendacija Nr. 7, 24 dalis (ir Aiškinamojo memorandumo 50-55 dalys).

lygybės motyvų, priskirtinų Lygių galimybių kontrolieriui, priskirti ir tautybę (t.y. pilietybę) bei kalbą.

34. ECRI skatina Lietuvos valdžios institucijas, bendradarbiaujant su Lygių galimybių kontrolieriumi, nuolat tikrinti šios įstaigos turimų išteklių pakankamumą, siekiant užtikrinti, kad ji galėtų vykdyti jos kompetencijai priskirtas funkcijas, įskaitant tas, kurios yra susijusios su visuomenės ir numatytų grupių informavimu apie lygių galimybių įstatymus bei teisių gynimo būdus. Taip pat ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja remti Lygių galimybių kontrolieriaus pastangas didinti šios įstaigos prieinamumą įvairiuose Lietuvos regionuose.

Švietimas ir suvokimo gerinimas

35. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomendavo organizuojamuose pilietinio ugdymo kursuose, įskaitant mokytojų tobulinimosi kursus, stiprinti mokymo apie žmogaus teises aspektą, ypač pabrėžiant nediskriminavimą ir skirtumų gerbimą. Tačiau, ECRI nuomone, tolimesnėje ateityje Lietuvai vertėtų apsvarstyti galimybę mokymą apie žmogaus teises organizuoti kaip atskiro privalomojo dalyko dėstymą pradinėje ir vidurinėje mokykloje.
36. ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad mokymas apie žmogaus teises kol kas tėra įtrauktas į pilietinio ugdymo programą ir kad šiuo metu, atrodo, nevyksta jokių diskusijų dėl žmogaus teisių, kaip atskiro privalomojo dalyko, dėstymo. Visuomeninės organizacijos informavo ECRI, kad pilietinio ugdymo mokytojams trūksta žinių apie žmogaus teises, ypač kituose regionuose, išskyrus Vilnių. Be to, jos pranešė, kad pilietinio ugdymo vadovėlių dalys, kuriose kalbama apie žmogaus teises, ne visada yra patenkinamos kokybės. Lietuvos valdžios institucijos nurodė, kad netolimoje ateityje numatoma peržiūrėti visus naujus vadovėlius, įskaitant pilietinio ugdymo vadovėlius. ECRI atkreipia dėmesį į kai kurias iniciatyvas, kurių buvo imtasi organizuojant labiau specializuotą mokymą, skatinantį bendrąjį išprusimą bei pagarbą ir stiprinantį mokinių bei mokytojų sugebėjimą spręsti įvairovės problemas. Tačiau, kaip buvo pranešta, daugelį šių sričių iniciatyvų įgyvendina nevyriausybinis sektorius be jokios finansinės valdžios institucijų paramos. Be to, ECRI buvo pranešta, kad, įgyvendinant šių sričių iniciatyvas valdžios institucijų ir nevyriausybinių sektorių tarpusavio koordinavimo. ECRI palankiai vertina tai, kad šiomis iniciatyvomis buvo sprendžiami svarbūs klausimai, tokie kaip mokymas apie holokaustą ir romų vaikų integracijos skatinimas.
37. Apskritai ECRI nuolat gaudavo pranešimų apie tai, kad specialistai ir plačioji visuomenė yra labai mažai informuoti apie rasizmo bei rasinės diskriminacijos problemas ir jų pasireiškimo būdus. Pavyzdžiui, tyrimai rodo, kad etninių arba tautinių mažumų atstovai yra laikomi grupėmis, kurios diskriminuojamos arba kurių teisės yra pažeidžiamos mažiausiai. ECRI nuomone, šis bendras informuotumo trūkumas yra dar viena priežastis, dėl kurios Lietuvoje menkai pripažįstamas poreikis imtis atitinkamų priemonių dėl Lietuvos visuomenę sudarančių mažumų grupių, kurios yra ypatingai skriaudžiamos. ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad visuomeninės organizacijos pradėjo mokymo programas, skirtas svarbiausiems specialistams, įskaitant žurnalistus, policijos pareigūnus, mokytojus ir savivaldybių darbuotojus, geriau informuoti apie šias problemas.

Rekomendacijos:

38. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja stiprinti žmogaus teisių aspektą organizuojamuose pilietinio ugdymo kursuose, ypač keliant mokytojų kvalifikaciją ir tobulinant vadovėlius. ECRI nuomone, tolimesnėje ateityje Lietuvos valdžios institucijoms vertėtų apvarstyti galimybę organizuoti mokymą apie žmogaus teises, įskaitant nediskriminavimą, kaip atskirą privalomą dalyką pradinėse ir vidurinėse mokyklose.
39. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja dėti daugiau pastangų organizuojant švietimą, kuriuo būtų skatinamas bendrasis išprusimas bei pagarba ir stiprinami mokinių bei mokytojų sugebėjimai spręsti įvairovės problemas. Šiuo tikslu ji rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms labiau remti šioje srityje veikiančias visuomenines organizacijas ir skatinti jas glaudžiau bendradarbiauti su nevyriausybinio sektoriumi įgyvendinant iniciatyvas šiose srityse.
40. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja stengtis geriau informuoti svarbiausius specialistus ir visuomenę apie rasizmą ir rasinę diskriminaciją, visų pirma remiant šiose srityse veikiančias visuomenines organizacijas.

Neturinčių pilietybės asmenų priėmimas ir statusas

41. Žr. šios ataskaitos II dalį.

Naudojimasis viešosiomis paslaugomis**- Švietimo prieinamumas**

42. Nuo ECRI antrosios ataskaitos pateikimo Lietuvos valdžios institucijos priėmė naują Švietimo įstatymą, apimantį nuostatas dėl mokymo mažumų kalbomis ir nuostatas dėl tautinių mažumų švietimo²³. Be to, buvo sukurta mokymo mažumų kalbomis sekmadieninėse mokyklose teisinė sistema. Tautinių mažumų atstovai išreiškė bendrą pasitenkinimą bendrąja teisine sistema, kuria šiuo metu reglamentuojamas mokymas mažumų kalbomis. Tačiau jie taip pat nurodė problemas, įskaitant minimalų mokinių skaičių, kuris yra privalomas norint įsteigti mokyklas ir klases, kuriose mokoma mažumų kalbomis, bei naudojimąsi kokybiškais vadovėliais. Dėl pastarojo klausimo valdžios institucijos pranešė, kad nuo ECRI antrosios ataskaitos pateikimo buvo išleisti kai kurie vadovėliai, skirti mokykloms, su nurodymais rusų ir lenkų kalbomis, taip pat mokymo mažumų kalbomis metodinių knygų ir pirmasis vadovėlis romų kalba su rekomendacijomis mokytojams. ECRI nurodo, kad tautinių mažumų atstovai pritaria sekmadieninių mokyklų steigimui, tačiau jai taip pat buvo pranešta, kad šių mokyklų finansavimo iniciatyvos kol kas tebėra neaiškios.

Rekomendacijos:

43. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja toliau dirbti organizuojant mokymą mažumų kalbomis ir aktyviai konsultuotis su suinteresuotųjų tautinių mažumų atstovais sprendžiant visas kitas problemas, ypač susijusias su pirmiau minėtomis sritimis.

²³ Priimtas 2002 m. sausio 16 d. Švietimo ir mokslo ministro potvarkiu Nr. 56.

Užimtumas

44. ECRI palankiai vertina tai, kad, atsižvelgus į jos antrojoje ataskaitoje pateiktą rekomendaciją, užimtumas tapo viena iš sričių, įtrauktų į neseniai priimtus nediskriminavimo įstatymus²⁴. Nors, kaip pirmiau minėta, diskriminacijos darbe dėl motyvų, kurie buvo priskirti ECRI kompetencijai pagal naujuosius įstatymus arba pagal atitinkamus darbo įstatymus, atvejai yra labai reti, ECRI mano, kad diskriminacija gali vaidinti svarbų vaidmenį aiškinant dabartinius įvairių etninių grupių skirtumus užimtumo srityje. Napatvirtintais duomenimis, nuo bedarbystės labiausiai kenčia romai ir pabėgėliai. Tačiau, sprendžiant pagal 2002 ir 2003 m. Lietuvos statistikos instituto atlikto bedarbystės tyrimo duomenis, suskirstytus pagal etninę kilmę, kitose tautinių mažumų grupėse, pavyzdžiui, rusų, taip pat yra labai daug bedarbių²⁵. Šios situacijos priežastys gali būti sudėtingos, ir, ECRI nuomone, būtų naudinga atlikti papildomą tyrimą šioje srityje²⁶. ECRI apgailestauja, kad skirtingų etninių grupių nedarbo stebėjimas pagal etninę kilmę 2004 m. buvo nutrauktas. ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad jai pateikus antrąją ataskaitą buvo imtasi tam tikrų priemonių kai kurių mažumų grupių užimtumo padėčiai pagerinti, ir kai kurios iš šių priemonių yra minimos kitose šios ataskaitos dalyse²⁷. Šios priemonės apima Europos Sąjungos EQUAL programos remiamą projektą, skirtą tautinių mažumų integravimo į darbo rinką mechanizmams kurti. Tačiau, ECRI nuomone, reikia dar daugiau padaryti skatinant tikrai lygias įsidarbinimo galimybes visoms etninių mažumų grupėms Lietuvoje.

Rekomendacijos:

45. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja imtis papildomų priemonių skatinant tikrai lygias įsidarbinimo galimybes visoms etninių mažumų grupėms. Šiuo tikslu ji Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja stiprinti užimtumo padėties stebėsenos priemones, įskaitant atitinkamų duomenų pagal etninę priklausomybę rinkimą, ir imtis kovos su visais išaiškintais diskriminacijos modeliais priemonių, visų pirma geriau informuojant visuomenę ir privačius darbdavius.

Pažeidžiamos grupės

- **Romų bendruomenės**
46. Žr. šios ataskaitos II dalį.
- **Žydų bendruomenės**
47. Žr. toliau, Antisemitizmas.
- **Tautinės mažumos**
48. Kaip minėta ECRI antrojoje ataskaitoje, Tautinių mažumų taryba, sudaryta iš dvidešimties tautinių mažumų atstovų ir veikianti prie Tautinių mažumų ir išėivijos departamento (TMID), konsultuoja tautines mažumas joms svarbiais klausimais. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI Lietuvos valdžios institucijoms

²⁴ Žr. pirmiau, Civilinės ir administracinės teisės nuostatos.

²⁵ Pavyzdžiui, 2003 m. lietuvių nedarbo lygis buvo 11.7%, o rusų - 18.7%.

²⁶ Žr. toliau, Padėties šalyje stebėseną.

²⁷ Žr. toliau pateiktą II dalį, Romų bendruomenių padėtis.

rekomendavo užtikrinti išsamias konsultacijas su tarybos atstovais visais šiais klausimais. Nors ECRI pabrėžia, kad būtų gerai sudaryti galimybes jiems toliau dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, tarybos atstovai nurodė, kad apskritai jie yra patenkinti vykstančių konsultacijų lygiu. Tačiau ECRI nurodo, kad pirmiau minėti pilietybės įstatymo pakeitimai dėl Lietuvos pilietybės netekimo²⁸ buvo priimti prieš tai nepasitarus su Taryba ir kad tokie pakeitimai Tarybai šiuo metu kelia rimtą susirūpinimą.

49. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI rekomendavo Lietuvos valdžios institucijoms užtikrinti pakankamus išteklius tautinių mažumų integracijos programų įgyvendinimui. ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad 2004 m. birželio mėn. buvo priimta „Tautinių mažumų integracijos į Lietuvos visuomenę veiksmų programa 2005–2010 m.“ ir kad TMID 2005 m. biudžete numatyta finansinę paramą tautinėms mažumoms padidinti 100 000 litų.
50. Nors kai kurios Lietuvos rusų bendruomenės nurodytos problemos yra tų pačių sričių kaip ir kitų tautinių mažumų problemos, (tokių kaip švietimas ir užimtumas), ECRI taip pat buvo pranešta apie tai, kad rusų bendruomenių nariai susiduria su ypatingais sunkumais dėl to, kad visuomenė Lietuvos rusų bendruomenių narius kartais klaidingai susieja su Rusijos Federacijos politika.

- **Prekybos žmonėmis aukos**

51. Prekybos žmonėmis aukomis Lietuvoje daugiausia tampa lietuvių moterys, grįžtančios iš užsienio į Lietuvą, ir nedidelis skaičius į Lietuvą atvežamų ne lietuvių moterų. Lietuvos valdžios institucijos informavo ECRI, kad pagalbos (įskaitant nakvynės, maitinimo ir reabilitacines paslaugas) teikimo moterims, kurios yra prekybos žmonėmis aukos, dabartinės programos yra vienodai taikomos abiejų kategorijų aukoms. Tačiau ECRI nėra aišku, ar Lietuvoje yra taikomos nuostatos, pagal kurias būtų išduodami leidimai gyventi šalyje ne lietuvių moterims, tapusioms prekybos žmonėmis aukomis, ir ar šiuo atveju tokių leidimų išdavimas priklauso nuo aukos noro liudyti prieš prekiautojus žmonėmis.

Rekomendacijos:

52. ECRI Lietuvos institucijoms rekomenduoja užtikrinti išsamias konsultacijas su Tautinių mažumų taryba ir išklausti jos nuomonę visais jai svarbiais klausimais. Lietuvos valdžios institucijoms ji rekomenduoja užtikrinti, kad „Tautinių mažumų integracijos į Lietuvos visuomenę veiksmų programos 2005–2010 m.“ įgyvendinimui būtų skiriamas pakankamas finansavimas. Taip pat ECRI ragina Lietuvos valdžios institucijas reaguoti į visas išankstinio nusistatymo prieš tautines mažumas arba priešiško jų atžvilgiu apraiškas.
53. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja užtikrinti, kad ne lietuvių moterims, tapusioms prekybos žmonėmis aukomis, būtų teikiama derama pagalba ir kad šios moterys prireikus galėtų gauti leidimus gyventi šalyje nepriklausomai nuo jų noro arba nenoro liudyti prieš prekiautojus žmonėmis.

²⁸ Konstitucijos nuostatos ir kitos pagrindinės nuostatos – Pilietybės įstatymas.

Antisemitizmas

54. Savo antrąjoje ataskaitoje ECRI paragino Lietuvos valdžios institucijas toliau stebėti antisemitizmo apraiškas ir stengtis išaiškinti bei nubausti visus už tokius veiksmus atsakingus asmenis. ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad antisemitizmo apraiškų Lietuvoje buvo ir pateikus antrąją ataskaitą: tokių kaip straipsniai spaudoje, informacija paštu ir kita internete skelbiama medžiaga, kapų bei paminklų išniekinimas, valstybės pareigūnų pareiškimai ir kitokio elgesio demonstravimas masiniuose renginiuose.
55. Visų pirma ECRI nurodo, kad 2004 m. vasario ir kovo mėn. dienraštyje *Respublika* buvo išspausdintas antisemitinių straipsnių ciklas, kuris 2004 m. kovo mėn. buvo išleistas atskiru leidiniu, išplatintu visiems šio dienraščio ir kito laikraščio *Vakaro žinios* skaitytojams. ECRI nurodo, kad visuomeninių organizacijų prašymu Generalinė prokuratūra pradėjo tyrimą dėl galimo Baudžiamojo kodekso 170 straipsnio²⁹ pažeidimo. ECRI taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad, Žurnalistų etikos inspektorius bei Žurnalistų ir redaktorių etikos komisijos³⁰ nuomone, buvo pažeistos Visuomenės informavimo įstatymo nuostatos prieš rasinės ir religinės neapykantos kurstymą ir kad minėtiems straipsniams apsvarstyti sudaryta *ad hoc* komisija nusprendė, jog minėtieji straipsniai kursto rasinę neapykantą. Tačiau ECRI pažymi, kad, jos turimomis žiniomis, 2005 m. kovo mėn. generalinė prokuratūra nusprendė nutraukti šią bylą dėl to, kad *inter alia* šie straipsniai nekurstė rasinės neapykantos, bet buvo gana humoristinio pobūdžio. Tačiau ECRI teigiamai vertina tai, kad po to, kai Generalinės prokuratūros sprendimas nutraukti bylą susilaukė didelės visuomenės kritikos, prokuratūra visai neseniai nusprendė atnaujinti tyrimą.
56. ECRI nurodo, kad buvo pradėti ir kiti tyrimai dėl galimo 170 straipsnio pažeidimo, visų pirma dėl antisemitinės medžiagos demonstravimo masiniuose renginiuose, kuriuos organizavo vietiniai ekstremistinės politinės partijos lyderiai. Tačiau ECRI nieko nežino apie šių tyrimų rezultatus. ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad taip pat buvo pradėti bylų tyrimai dėl žydų kapinių išniekinimo bei privačios nuosavybės sunaikinimo ir viešosios tvarkos pažeidimo su antisemitinėmis apraiškomis.
57. Savo antrąjoje ataskaitoje ECRI pažymėjo, kad Lietuvos valdžios institucijos kartu su žydų bendruomenių atstovais svarstė Religinių bendruomenių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą, nacionalizuotą po Antrojo pasaulinio karo, atkūrimą reglamentuojančio įstatymo pataisas³¹. ECRI sužinojo, kad žydų bendruomenės pateikė nekilnojamojo turto, kurio nuosavybės teises jie tikisi atkurti, sąrašą, kurį šiuo metu analizuoja Lietuvos valdžios institucijos. ECRI taip pat buvo pranešta, kad, užbaigus šį analizės procesą, reikės baigti rengti įstatymų pataisas. ECRI apgailėstauja, kad kai kuriais atvejais žydų bendruomenių nuosavybės teisių atkūrimas buvo pretekstu, sukėlusiu antisemitines nuotaikas viešuosiuose svarstymuose.

---

²⁹ Žr. pirmiau, Baudžiamosios teisės nuostatos.

³⁰ Žr. toliau, Žiniasklaida.

³¹ Religinių bendruomenių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos įstatymas.

Rekomendacijos:

58. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms primygtinai rekomenduoja labai griežtai stebėti visus antisemitizmo atvejus ir stiprinti pastangas išaiškinant ir nubaudžiant asmenis, padariusius antisemitinius nusikaltimus. Visų pirma Lietuvos valdžios institucijoms ji rekomenduoja užtikrinti dabartinių nuostatų prieš rasinės neapykantos kurstymą taikymą visais neapykantos prieš žydų bendruomenes arba jų narius kurstymo atvejais. Dėl to ECRI atkreipia Lietuvos valdžios institucijų dėmesį į savo bendrą veiklos kryptį rekomendaciją Nr. 9³², kurioje išsamiai apibūdinamas antisemitinis elgesys, už kurį, ECRI nuomone, turėtų būti baudžiama.
59. ECRI ragina Lietuvos valdžios institucijas, glaudžiai bendradarbiaujant su žydų bendruomenėmis, skubiai užbaigti būtiną Religinį bendruomenių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos įstatymo pataisų priėmimo procesą.

Žiniasklaida

60. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI nurodė, kad žiniasklaidoje, ypač spaudoje, buvo skelbiami sensacingi pranešimai apie kai kurias mažumų grupes ir spausdinama jas niekinanti medžiaga. Atsižvelgiant į tai, ECRI tikėjosi, kad bus peržiūrėti tuo metu galioję savarankiško reglamentavimo kodeksai, siekiant veiksmingiau kovoti su šiomis apraiškėmis, ir kad jie bus griežčiau taikomi. Nuo tada ECRI toliau buvo informuojama apie tai, kad kai kurios Lietuvos žiniasklaidos priemonės spausdino ECRI susirūpinimą keliančią medžiagą. Tai buvo medžiaga, kurstanti rasinę neapykantą visų pirma žydų, romų ir čečėnų bendruomenėms, taip pat bendresnio pobūdžio medžiaga, niekinanti šias grupes, įskaitant pranešimus apie asmenų, apkaltintų dėl padarytų nusikaltimų arba asmenų, kurių atžvilgiu vykdomas tyrimas, etninę kilmę. ECRI buvo pranešta apie priimtą naują savarankiško reglamentavimo kodeksą, kuriame plačiau aiškinamos nuostatos prieš tokios rūšies medžiagą. Be to, ECRI buvo pranešta, kad kai kuriais atvejais Žurnalistų etikos inspektorius bei Žurnalistų ir redaktorių etikos komisija ėmėsi veiksmų, kad būtų sustabdytas ECRI susirūpinimą keliančios medžiagos skelbimas. Tačiau visuomeninės organizacijos nuolat praneša ECRI apie tai, kad žiniasklaidos pranešimai apie mažumų grupes, formuojantys jų įvaizdį ir kartais kurstantys neapykantą, šiuo metu joms kelia didžiausią susirūpinimą.
61. ECRI kelia nerimą pranešimai apie tai, kad internete skelbiama daug rasinę neapykantą kurstančios medžiagos. Tokia medžiaga yra skelbiama rasistinio arba ksenofobinio pobūdžio interneto svetainėse, be to, gyventojai ją paštu siunčia į internetinius forumus. Pagrindiniai šios medžiagos taikiniai taip pat yra žydų, romų ir čečėnų bendruomenės. ECRI buvo pranešta, kad generalinė prokuratūra buvo informuota apie tokius atvejus, bet nesiėmė jokių priemonių. Turimomis žiniomis, Žurnalistų etikos komisijos inspektorius bei Žurnalistų ir redaktorių etikos komisija pakartotinai priminė už internetinius forumus atsakingiems asmenims, kad jų pareiga yra pašalinti visą rasinę neapykantą kurstančią medžiagą. Tačiau, kaip žinoma, tokia medžiaga internete gali būti skelbiama labai ilgai.

³² CRI (2004) 37: ECRI bendrą veiklos kryptį rekomendacija Nr. 7 dėl kovos su antisemitizmu, Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija, Europos Taryba, 2004 m. birželis.

Rekomendacijos:

62. Dėl žiniasklaidos srities ECRI pakartoja pirmiau išdėstytas rekomendacijas dėl būtinybės užtikrinti visų rasinės neapykantos kurstymo atvejų kruopštų tyrimą ir bausmių taikymą.
63. ECRI ragina Lietuvos valdžios institucijas, nepažeidžiant žiniasklaidos redaktorių savarankiškumo, reikalauti, kad žiniasklaida užtikrintų, jog skelbiama informacija neskatintų priešiško bei neapykantos visų mažumų grupių, įskaitant žydų, romų ir čečėnų bendruomenes, atžvilgiu. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja kartu su žiniasklaida ir atitinkamų visuomenės grupių nariais apsvarstyti, kaip būtų geriausia tai įgyvendinti.
64. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja, kovojant prieš rasinės neapykantos kurstymą ir rasinės arba ksenofobinės medžiagos platinimą, ypač daug dėmesio skirti interneto svetainėse ir forumuose skelbiamai medžiagai.

Teisėsaugos pareigūnų elgesys

65. ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad jokių skundų dėl Lietuvos teisėsaugos pareigūnų rasistinio arba dėl rasinių motyvų diskriminuojančio elgesio nebuvo gauta. Tačiau ECRI ir toliau gauna pranešimų apie tai, kad, pavyzdžiui, policija kartais imasi veiksmų prieš romų bendruomenės narius (ypač kovodama su prekyba narkotikais), kurie būna nukreipti prieš visus šios bendruomenės narius apskritai. Savo antroje ataskaitoje ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomendavo apsvarstyti galimybę sukurti nuo policijos struktūrų nepriklausomą mechanizmą neteisėtam policijos elgesiui, įskaitant rasistinį arba dėl rasinių motyvų diskriminuojantį elgesį, tirti. Šiuo metu Lietuvoje nevyksta jokių diskusijų dėl galimybės įkurti tokią įstaigą. Lietuvos valdžios institucijos nurodė, kad skundus dėl įtariamo neteisėto policijos pareigūnų elgesio galima teikti Seimo kontrolieriui.
66. Savo antroje ataskaitoje ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomendavo sustiprinti teisėsaugos pareigūnų parengiamąjį mokymą ir kvalifikacijos kėlimo kursus apie žmogaus teises, ypač daug dėmesio skiriant nediskriminavimui. Žmogaus teisės tebėra įtrauktos į M. Romerio universiteto studentų parengiamojo mokymo programą. Lietuvos valdžios institucijos nurodė, kad po ECRI antrosios ataskaitos pateikimo jos skyrė ypač daug dėmesio specialaus mokymo organizavimui tiems pareigūnams, kuriems gali tekti dirbti su mažumų grupėmis. Jos taip pat informavo, kad po ECRI antrosios ataskaitos pateikimo Lietuvos žmogaus teisių centras organizavo specialius kvalifikacijos kėlimo kursus nediskriminavimo tema daugiau kaip dviem šimtams policijos pareigūnų.
67. Duomenų apie Lietuvos policijos pajėgų klasifikaciją pagal etninę kilmę nėra. Tačiau, nors policijos struktūra, turimomis žiniomis atitinka vietos bendruomenių etninę struktūrą, turimais duomenimis, kai kuriose vietovėse, kuriose gyvena ypač daug etninių mažumų atstovų, pavyzdžiui, nėra romų kilmės policijos pareigūnų. Šiuo atžvilgiu Lietuvos valdžios institucijos pabrėžė, kad privalomi reikalavimai, kuriuos turi atitikti būsimas policijos pareigūnas, yra vienodi visiems gyventojams, kad ir kokia būtų jų etninė kilmė.

Rekomendacijos:

68. ECRI pakartoja savo rekomendaciją Lietuvos valdžios institucijoms sukurti nuo policijos struktūrų nepriklausomą mechanizmą įtarimams dėl neteisėto policijos elgesio, įskaitant rasistinį arba dėl rasinių motyvų diskriminuojantį elgesį, tirti.
69. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja ir toliau teisėsaugos pareigūnams organizuoti platų parengiamąjį mokymą ir kvalifikacijos kėlimo kursus apie žmogaus teises. Visų pirma ji rekomenduoja visiems dirbantiems policijos pareigūnams organizuoti specialų mokymą visuomenės, sudarytos iš įvairių sluoksnių, kontrolės ir rasinių incidentų registravimo temomis. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja remti visuomenines organizacijas, galinčias teikti tokį mokymą.
70. ECRI ragina Lietuvos valdžios institucijas apsvarstyti priemones, kuriomis būtų galima užtikrinti tinkamą atstovavimą mažumų grupėms policijoje. Šios priemonės turėtų apimti kliūčių, trukdančių mažumų grupių nariams iš tikrųjų dirbti policijos pajėgose, nustatymą ir specialių priemonių tokioms kliūtims pašalinti priėmimą.

Padėties šalyje stebėseną

71. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI Lietuvos valdžios institucijoms pasiūlė, kad duomenų rinkimas pagal etninę kilmę galėtų padėti joms geriau įvertinti įvairių Lietuvoje gyvenančių mažumų grupių padėtį įvairiose gyvenimo srityse, tokiose kaip užimtumas, aprūpinimas būstu ir švietimas. ECRI nurodo, kad duomenys apie Lietuvos gyventojų etninę kilmę, pilietybę ir kalbą yra renkami gyventojų surašymo metu. Tačiau šie duomenys nenaudojami galimoms nepalankioms situacijoms, į kurias patenka konkrečios etninės grupės, vertinti ir tirti. Išskyrus minėtą gyventojų surašymą, informacijos apie etninių mažumų padėtį įvairiose gyvenimo srityse yra labai mažai. ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad iki šiol atlikti surašymai atskleidžia neatitikimus, kuriuos reikia toliau tirti³³.
72. Be to, ECRI nurodo, kad Lietuvos valdžios institucijos nesistemiškai renka duomenis apie galiojančių teisinių nuostatų prieš rasizmą ir rasinę diskriminaciją įgyvendinimą.

Rekomendacijos:

73. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms primygtinai rekomenduoja tobulinti savo stebėsenos sistemas, renkant svarbią informaciją, suskirstytą pagal kategorijas, tokias kaip etninė kilmė, kalba, religija ir tautybė, apie įvairias politikos sritis, ir užtikrinti, kad visais atvejais tai būtų daroma deramai atsižvelgiant į konfidencialumo, informuoto sutikimo ir konkrečiai grupei priklausančių asmenų savanoriško savo tapatybės atskleidimo principų. Šiose sistemose turėtų būti numatytas lyčių aspektas, ypač atsižvelgiant į galimą dvigubą arba daugybę diskriminaciją.
74. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja rinkti duomenis apie dabartinių civilinės, administracinės bei baudžiamosios teisės nuostatų prieš rasizmą ir diskriminaciją įgyvendinimą, įskaitant pateiktų skundų skaičių ir pobūdį, atliktus tyrimus ir jų rezultatus, pareikštus kaltinimus bei priimtus sprendimus ir (arba) teisių gynimo būdus arba priteistas kompensacijas.

³³ Žr. pirmiau, Antisemitizmas.

II. YPATINGĄ SUSIRŪPINIMĄ KELIANTYS KLAUSIMAI

Romų bendruomenių padėtis

75. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI atkreipė dėmesį į tai, kad romų bendruomenių nariai Lietuvoje patiria išankstinį nusistatymą, yra skriaudžiami ir diskriminuojami daugelyje gyvenimo sričių, įskaitant švietimą, užimtumą, aprūpinimą būstu, sveikatos priežiūrą, asmens dokumentų gavimą ir santykius su policija. ECRI palankiai įvertino „Romų integracijos į Lietuvos visuomenę programą 2004–2005 m.“ (toliau – programa), kurioje daugeliui pirmiau išvardytų sričių buvo numatytos tam tikros priemonės kaip pirmasis žingsnis rengiant išsamią strategiją, skatinančią lygias Lietuvos romų bendruomenių galimybes. Tačiau ECRI pastebėjo, kad romų atstovų dalyvavimas rengiant minėtą programą buvo labai ribotas. Dėl to Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduojama užtikrinti aktyvų romų atstovų dalyvavimą vertinant šią programą ir rengiant ją vėlesniais etapais. ECRI nurodo, kad šiuo metu yra rengiamas antrasis programos etapas, kuris apims 2005–2010 m. laikotarpį. Tačiau romų bendruomenių nariai ECRI pranešė, kad rengiant programą jie dar nebuvo aktyviai susiję su šiuo procesu. Lietuvos valdžios institucijos nurodė, kad jos labai gerai žino, jog norint, kad numatytos priemonės būtų veiksmingos, būtina integruoti romų bendruomenes. Minėtos institucijos taip pat nurodė, kad jos tikisi, jog lėšų, kurios bus skirtos šiai programai įgyvendinti, bus gerokai daugiau negu ankstesnei programai skirtų lėšų. Be to, ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad Vilniaus savivaldybė parengė planą, kuriame yra numatytos konkrečios priemonės, skatinančios romų bendruomenės integraciją.
76. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI išreiškė nuomonę, kad, nors programoje išankstinis visuomenės nusistatymas prieš romus buvo nurodytas kaip problemiška sritis, joje nebuvo numatytos priemonės kovai su išankstiniu nusistatymu prieš gyventojus, kitus nei romai, ir susijusia diskriminacija. ECRI nuomone, nuo jos antrosios ataskaitos pateikimo nebuvo imtasi jokių priemonių pagal programą šiems klausimams spręsti. Tačiau Lietuvos valdžios institucijos nurodė, kad pagal programą įgyvendinus kai kurias informacijos apie Lietuvos romų istoriją ir kultūrą skleidimo iniciatyvas, visuomenės požiūris į romus pasikeitė.
77. Apskritai ECRI buvo pranešta, kad, nors programos priėmimą reikia laikyti pirmuoju teigiamu žingsniu, jos įgyvendinimas po ECRI antrosios ataskaitos pateikimo nebuvo labai sėkmingas. Visuomeninių organizacijų nuomone, programai trūko politinio ryžto. Dėl to numatytų priemonių finansavimas buvo ribotas, o pažanga programos įgyvendinimo srityje buvo daroma lėtai. Pavyzdžiui, turimomis žiniomis, TMID, kuriam patikėta kontroliuoti ir koordinuoti programos įgyvendinimą, sunkiai sekasi bendradarbiauti su programos įgyvendinime dalyvauti įpareigotomis įstaigomis ir užtikrinti, kad priemonės, kurias pastarosios taiko romams, atitiktų pačius svarbiausius programos tikslus.

Rekomendacijos:

78. ECRI ragina Lietuvos valdžios institucijas užtikrinti aktyvų romų bendruomenės dalyvavimą kuriant kiekvieną naują šiai bendruomenei skirtą strategiją, siekiant, kad numatytos priemonės kuo geriau atspindėtų bendruomenės prioritetus ir susilauktų jos paramos. ECRI rekomenduoja, kad prireikus kiekvienoje naujoje strategijoje būtų numatomos priemonės, kuriomis romų bendruomenių nariams būtų suteikiama galimybė dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose ir juos kurti.

79. ECRI rekomenduoja, kad kiekviena nauja romų integracijos programa būtų paremta integracijos kaip dvikrypčio proceso koncepcija, pagal kurią už darnios visuomenės kūrimą yra atsakingos tiek daugumos, tiek mažumos grupės. Šiuo tikslu ECRI primygtinai rekomenduoja į naują programą įtraukti priemones, skiriamas gyventojams, kitiems nei romai, ir skirtas kovai su išankstiniu visuomenės nusistatymu bei šios Lietuvos gyventojų dalies diskriminacija.
80. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja paremti kiekvieną naują integracijos programą aiškia politine valia. ECRI skatina Lietuvos valdžios institucijas visų pirma užtikrinti pakankamą šioje programoje numatytų priemonių finansavimą, efektyvius susitarimus dėl jos įgyvendinimo ir įvairių dalyvaujančių valdžios sektorių veiksmų koordinavimą.
81. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI atkreipė dėmesį į tai, kad programa buvo skirta tik romų bendruomenės Kirtimų gyvenvietėje (Vilniaus priemiestis) padėčiai gerinti ir kad Lietuvos valdžios institucijos ketino šią programą išplėsti, nuo 2005 m. ją pritaikant visai Lietuvoje gyvenančių romų bendruomenei.

Rekomendacijos:

82. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja išplėsti kiekvieną naują integracijos programą, įtraukiant į ją visus Lietuvoje gyvenančius romus. Lietuvos valdžios institucijoms ji pakartotinai rekomenduoja įtraukti romų bendruomenę į šios programos rengimą.
83. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI palankiai įvertino švietimo veiklą, vykdomą Romų visuomeniniame bendruomenės centre Kirtimuose. Ši veikla apima: parengiamuosius kursus romų vaikams, siekiant juos integruoti į pagrindines mokyklas; papildomus kursus jau lankantiems mokyklas romų vaikams; lietuvių kalbos užsiėmimus suaugusiesiems. Kad būtų išvengta *de facto* atskirties mokyklose, savo antrojoje ataskaitoje ECRI rekomendavo, kad romų vaikai parengiamuosius kursus lankytų tik griežtai nustatytą laikotarpį. Lietuvos valdžios institucijos pranešė, kad nuo ECRI antrosios ataskaitos pateikimo visi parengiamuosius kursus lankę vaikai (20–30 vaikų per metus) buvo integruoti į pagrindinio mokymo sistemą. Be to, turimais duomenimis, mokyklas pradėjo lankyti visi Kirtimų gyvenvietėje gyvenantys vaikai. Tačiau šie vaikai ne visada reguliariai lanko mokyklą ir toliau ją meta dažniau negu ne romų tautybės jų bendraamžiai; nustatyta, kad ši problema yra ypač aktuali romų mergaičių atžvilgiu. ECRI taip pat atkreipia dėmesį į pranešimus apie tai, kad regionuose, išskyrus Vilniaus regioną, specialiųjų poreikių vaikams skirtas mokyklas lanko neproporcingai daug romų vaikų.
84. Be to, savo antrojoje ataskaitoje ECRI rekomenduoja specialiai rengti mokytojus dirbti visuomenėje, sudarytoje iš įvairių kultūrinių sluoksnių, ir tinkamai reaguoti į kitų vaikų išankstinio nusistatymo arba įžeidinėjimo apraiškas. Lietuvos valdžios institucijoms ECRI taip pat rekomendavo įtraukti informaciją apie romų istoriją bei kultūrą į visų mokyklų mokymo programas ir organizuoti mokytojams kursus šiomis temomis. ECRI džiaugiasi tam tikru šioje srityje atliktu darbu, tačiau, kaip minėta pirmiau³⁴, daugiausia iniciatyvų imasi visuomeninės organizacijos, kurios, turimais duomenimis, vis dar nepakankamai tenkina poreikius.

³⁴ Žr. Švietimas ir mokymas (informavimas).

Rekomendacijos:

85. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja toliau dirbti užtikrinant, kad visi romų vaikai kuo greičiau integruotųsi į pagrindines mokyklas. Lietuvos valdžios institucijoms ji rekomenduoja ypač daug dėmesio skirti priemonėms, skatinančioms romų vaikus, ypač romų mergaites, reguliariau lankyti mokyklas ir siekti aukštesnio išsilavinimo negu dabar. ECRI ypač skatina Lietuvos valdžios institucijas stiprinti ryšius su šių vaikų šeimomis ir užsitikrinti jų pritarimą visoms šiuo tikslu taikomoms priemonėms. ECRI ragina Lietuvos valdžios institucijas toliau tirti ir prireikus spręsti neproporcingo romų vaikų, lankančių specialiųjų poreikių vaikams skirtas mokyklas, skaičiaus problemą.
86. ECRI primena būtinybę organizuoti mokytojams specialius kursus apie darbą visuomenėje, sudarytoje iš įvairių kultūrinių sluoksnių. Pagal savo bendrų veiklos kryptių rekomendaciją Nr. 3 dėl kovos su romų patiriamu rasizmu ir netolerancija³⁵ ECRI taip pat rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms įtraukti informaciją apie romų istoriją bei kultūrą į visų mokyklų mokymo programas ir organizuoti mokytojams kursus šiomis temomis.
87. Romų atstovai nurodė, kad viena iš didžiausių jų problemų yra aprūpinimas būstu. Dėl Kirtimų gyvenvietėje gyvenančių romų aprūpinimo būstu ECRI savo antrojoje ataskaitoje kaip trumpalaikę priemonę rekomendavo Lietuvos valdžios institucijoms užtikrinti, kad gyvenvietės namai atitiktų bent jau pagrindinius būsto standartus. Šiuo atžvilgiu ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad gyvenimo sąlygos Kirtimuose ir toliau yra labai prastos ir toli gražu neatitinka standartinių, tačiau Lietuvos valdžios institucijos ėmėsi kai kurių priemonių joms pagerinti. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI taip pat siūlė Lietuvos valdžios institucijoms ieškoti ilgalaikį aprūpinimo būstu sprendimų, išsamiai tariantis su suinteresuotąja bendruomene. Tačiau ECRI susirūpinimą kelia tai, kad nuo jos antrosios ataskaitos pateikimo įgyvendintos priemonės akivaizdžiai prieštarauja šiai rekomendacijai. Visų pirma, ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad 2004 m. gruodžio 2–3 d. Vilniaus savivaldybė nugriovė šešis nelegaliai šioje gyvenvietėje pastatytus namus. Vilniaus savivaldybės atstovai nurodė, kad tai buvo būtina dėl to, jog Kirtimų gyvenvietės kaimynystėje esantiems gyvenamiesiems namams grėsė ypač didelis gaisro pavojus, ir siekiant išvengti tolesnio šios gyvenvietės, kurioje, kaip įtariama, vis labiau plinta prekyba narkotikais, plėtimosi. ECRI pažymi, kad, Seimo kontrolieriaus nuomone, nugriovus šiuos gyvenamuosius namus buvo pažeistos jų naudotojų teisės bei interesai, dėl to šis griovimas turėjo būti nedelsiant nutrauktas. Be to, ECRI nurodo, kad Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolierius pareiškė perspėjimą Vilniaus merui dėl Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pažeidimo. Seimo kontrolierius taip pat rekomendavo Vilniaus savivaldybei informuoti romus apie galimybes legalizuoti neteisėtus statinius bei suteikti socialinį būstą ir susitarti su Kirtimų gyventojais dėl kompensacijos už nugriautą nuosavybę. Vilniaus savivaldybė pranešė ECRI apie tai, kad ji pradėjo įgyvendinti kontrolieriaus rekomendacijas. Šiuo atžvilgiu ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad kai kurios romų šeimos pareiškė norą įsigyti socialinį būstą Vilniuje ir dėl to buvo įtrauktos į eilę šiam būstui gauti, tačiau daugelis iš jų labiau norėjo, kad būtų legalizuoti jų namai Kirtimuose, o kiti pageidavo būti perkelti į kaimą.

³⁵ CRI (98) 29: ECRI bendrų veiklos kryptių rekomendacija Nr. 3: Kova su romų patiriamu rasizmu ir netolerancija, Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija, Europos Taryba, 1998 m. kovas.

Rekomendacijos:

88. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja imtis priemonių gerinant Lietuvoje gyvenančių romų aprūpinimą būstu. Visų pirma ji primygtinai rekomenduoja minėtoms institucijoms, ieškant ilgalaikio Kirtimuose gyvenančių romų aprūpinimo būstu problemos sprendimo, glaudžiai bendradarbiauti su šia bendruomene. ECRI tikisi, kad po šių konsultacijų bus galima numatyti įvairių aprūpinimo būstu galimybių.
89. Lietuvos valdžios institucijoms ECRI taip pat rekomenduoja užtikrinti, kad visi reikalavimai dėl kompensacijos už neteisėtą nuosavybės sunaikinimą būtų kruopščiai bei skubiai išnagrinėti ir apsvarstyti.
90. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomendavo romų bendruomenės užimtumo klausimą spręsti kaip prioritetinį. ECRI nurodo, kad po jos antrosios ataskaitos pateikimo buvo įgyvendintas profesinio mokymo projektas, skirtas Vilniaus rajone gyvenantiems romams. Tačiau, turimomis žiniomis, ši priemonė buvo nesėkminga – pavyzdžiui, pateikti duomenys rodo, kad nei vienas tokio mokymo dalyvis nesugebėjo įsidarbinti. Vilniaus savivaldybė informavo ECRI, kad ji suteikė Kirtimuose gyvenantiems romams galimybę įsidarbinti valstybinių darbo tarnybų siūlomose darbo vietose. ECRI teigiamai vertina tai, kad pradedamas įgyvendinti Europos Sąjungos EQUAL programos remiamas projektas, skirtas romų integravimo į darbo rinką mechanizmams kurti.

Rekomendacijos:

91. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja imtis Lietuvoje gyvenančių romų bendruomenės užimtumo padėties gerinimo priemonių. Ji pabrėžia, kad šioje srityje būtina atsižvelgti į kovą su diskriminacija.
92. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomendavo imtis romų bendruomenės sveikatos priežiūros padėties gerinimo priemonių. ECRI džiaugiasi, kad nuo jos antrosios ataskaitos pateikimo buvo imtasi tam tikrų iniciatyvų, gerinančių sveikatos priežiūros paslaugų teikimą romams, visų pirma įdarbinant medicinos darbuotojų, lankančių gyvenvietėje gyvenančius romus. Tačiau buvo nurodyta, kad tokių paslaugų teikimas nėra garantuotas. Kitos iniciatyvos apėmė Vilniaus savivaldybės teikiamas mobiliąsias AIDS prevencijos ir gydymo paslaugas kaip ypač svarbią priemonę, kadangi, turimomis žiniomis, šioje gyvenvietėje yra aukštas narkomanijos lygis.

Rekomendacijos:

93. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja dėti daugiau pastangų, užtikrinant visiems romams vienodas galimybes naudotis pirminės bei antrinės sveikatos priežiūros paslaugomis ir gerinti jų bendrą sveikatos būklę.
94. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI rekomendavo Lietuvos valdžios institucijoms imtis priemonių, padedančių gauti Lietuvos pilietybę Lietuvoje ilgai gyvenantiems ir jos dar neturintiems romams. Lietuvos valdžios institucijos nurodė, kad iš beveik 2 500 romų, gyvenančių Lietuvoje³⁶, maždaug 2 000 yra Lietuvos piliečiai, o daugelis romų, neturinčių Lietuvos pilietybės, turi leidimus

³⁶ Visuomeninių organizacijų duomenimis Lietuvoje iš viso gyvena apie 3 000 romų.

gyventi. Lietuvos valdžios institucijos nurodė, kad ECRI pateikus antrąją ataskaitą jos padėjo romams, kurie kreipėsi dėl natūralizacijos, gauti reikiamus dokumentus, ir kad pilietybę arba leidimus gyventi galėjo gauti didelis skaičius romų (2003–2004 m. – 180 asmenų). Tačiau ECRI ir toliau buvo informuojama apie tai, kad romai negali naudotis tam tikromis socialinėmis paslaugomis, nes neturi pilietybės, legalios gyvenamosios vietos arba kitų asmens dokumentų.

Rekomendacijos:

95. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja toliau tirti padėtį, susijusią su romų pilietybės, leidimų gyventi bei kitų asmens dokumentų gavimu ir palengvinti atitinkamų dokumentų gavimą.
96. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI ragino Lietuvos valdžios institucijas ištirti visus įtariamus netinkamo policijos elgesio su romų bendruomenių nariais atvejus ir rekomendavo joms informuoti šių bendruomenių narius apie būdus, kuriais galima pranešti apie neteisėtą policijos elgesį. ECRI nebuvo pranešta apie jokiais policijos pareigūnams romų iškeltas bylas. Tačiau, kaip minėta pirmiau³⁷, ECRI ir toliau gauna pranešimų apie tai, kad policija kartais imasi veiksmų prieš romų bendruomenės narius (ypač kovojant su prekyba narkotikais), kurie būna nukreipti prieš visus šios bendruomenės narius. ECRI nurodo, kad buvo imtasi tam tikrų priemonių pagal programą, siekiant šį klausimą apsvarstyti su romų bendruomenės atstovais, ir, turimomis žiniomis, toliau stengiamasi konsultuotis su šia bendruomene viešosios tvarkos kontrolės klausimais. Be to, ECRI nurodo, kad po jos antrosios ataskaitos pateikimo romų gyvenvietėje Kirtimuose buvo įsteigtas policijos postas.
97. Apskritai ECRI buvo pranešta, kad Lietuvos valdžios institucijos nesuteikė plačios ir teigiamos informacijos apie programą. Dėl to, turimomis žiniomis, didžioji visuomenės dalis nežino apie būtinybę taikyti specialias priemones, skatinančias Lietuvoje gyvenančių romų lygias galimybes, dėl to dažnai yra atvirai priešiška nusiteikusi prieš visas tokias priemones.

Rekomendacijos:

98. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja imtis papildomų priemonių siekiant palaikyti konstruktyvų dialogą su romų bendruomenių nariais viešosios tvarkos kontrolės klausimais. Visų pirma ji pakartoja savo rekomendaciją Lietuvos valdžios institucijoms informuoti romų bendruomenę apie būdus, kuriais galima pranešti apie neteisėtą policijos elgesį, ir kruopščiai ištirti visus įtariamus neteisėto policijos elgesio su šios bendruomenės nariais atvejus.
99. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja plačiai ir teigiamai informuoti apie kiekvieną naują romams skiriamą integracijos programą. ECRI nuomone, tokių informavimo priemonių pagrindu turėtų tapti idėja, kad tam tikrų grupių atskirties panaikinimas yra visos visuomenės reikalas, visuomenė yra už jį atsakinga, ir, atsižvelgiant į dabartinę itin nepalankią romų padėtį visose gyvenimo srityse, būtina skirti laiko ir lėšų tam, kad šis Lietuvos visuomenės sektorius turėtų tokias pat galimybes kaip ir likusi gyventojų dalis.

³⁷ Žr. Teisės saugos pareigūnai.

Prieglobsčio prašytojai ir pabėgėliai

100. ECRI pateikus antrąją ataskaitą Lietuva pertvarkė savo įstatymus dėl prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių. 2004 m. balandžio 29 d. Lietuvos Seimas priėmė įstatymą dėl užsieniečių teisinės padėties (toliau „Užsieniečių įstatymas“), pakeitusį 1995 m. įstatymą dėl pabėgėlio statuso ir 1998 m. įstatymą dėl užsieniečių teisinės padėties. Naujajame Užsieniečių įstatyme yra numatytos tam tikros pabėgėlių apsaugą sustiprinančios nuostatos, įskaitant vieningos išsamaus visų apsaugos poreikių vertinimo tvarkos taikymą pagal Pabėgėlių konvenciją ir papildomos apsaugos tvarką arba nuostatų dėl laikinosios apsaugos suteikimo nustatymą. Tačiau apskritai, nacionalinių ir tarptautinių stebėtojų nuomone, lyginant su teisine sistema, galiojusia ECRI rengiant antrąją ataskaitą, Užsieniečių įstatymas yra akivaizdus žingsnis atgal užtikrinant pabėgėlių apsaugą keliose srityse. Toliau pateikiama platesnė šių sričių analizė.
101. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI nurodė, kad beveik visiems prieglobsčio prašytojams, kurių prašymai buvo įvertinti teigiamai, buvo suteikta humanitarinė apsauga, tačiau ne pabėgėlio statusas pagal Konvenciją dėl pabėgėlių statuso. Atsižvelgiant į tai, Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduojama užtikrinti, kad pabėgėlio statusas būtų suteiktas visiems tokią teisę turintiems asmenims. ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad nors šioje srityje buvo pasiekta tam tikros pažangos: pagal konvenciją pabėgėlio statusas 2002 m. buvo suteiktas vienam asmeniui, 2003 m. – trimis asmenims, o 2004 m. – 14 asmenims, tačiau šį statusą gavusių asmenų skaičius tebėra mažas. ECRI taip pat pažymi, kad visiems pabėgėliais pripažintiems asmenims toks statusas buvo suteiktas pirmosios instancijos sprendimu, kurį priėmė Migracijos departamentas, ir kad administraciniai teismai nepriėmė nei vieno tokios rūšies sprendimo pagal pateiktą skundą. Be to, ECRI nurodo, kad nuo 2000 m. nebuvo užregistruotas nė vienas atvejis, kad pagrindinį prašymą teiktų moterys-pabėgėlės.
102. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomendavo stiprinti administracinių teismų kompetenciją, kad šie galėtų veiksmingai nagrinėti prieglobsčio prašytojų skundus. ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad Jungtinių Tautų vyriausiasis pabėgėlių komisaras (JTVPK) šiems teismams organizavo kursus, kurie planuojami ir ateityje.

Rekomendacijos:

103. ECRI pakartotinai ragina Lietuvos valdžios institucijas užtikrinti, kad pabėgėlio statusas pagal Pabėgėlių statuso konvenciją iš tikrųjų būtų suteikiamas visiems tokią teisę turintiems asmenims. Šiuo tikslu ji visų pirma rekomenduoja toliau stiprinti administracinių teismų kompetenciją efektyviai nagrinėti skundų dėl prieglobsčio bylas. Taip pat ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja geriau informuoti visus prieglobsčio nustatymo procedūros dalyvius apie prieglobsčio aspektus, susijusius su lyčių klausimu.
104. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomendavo imtis veiksmų, užtikrinančių, kad priemonės, apsaugančios nuo savaiminio prieglobsčio prašytojų sulaikymo, būtų taikomos iš tikrųjų. Tačiau ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad Užsieniečių įstatyme buvo išplėstas prieglobsčio prašytojų sulaikymo motyvų sąrašas. Turimomis žiniomis, iš tikrųjų sulaikoma didžioji prieglobsčio prašytojų dauguma, o sulaikymui alternatyvios priemonės jiems gali būti taikomos tik po to, kai teismai individualiai išnagrinėja jų bylas. ECRI buvo pranešta, kad teismų praktika ir nevyriausybinų organizacijų bei

teisinių įsikišimas laiku iki šiol padėjo daugelio prieglobsčio prašytojų sulaikymą apriboti iki dviejų – keturių savaitių. Tačiau ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad buvo ir daug ilgesnio prieglobsčio prašytojų sulaikymo atvejų ir kad labai dažnai buvo sulaikomos moterys bei vaikai.

Rekomendacijos:

105. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja užtikrinti, kad prieglobsčio prašytojai būtų sulaikomi tik būtiniais atvejais, o visais kitais atvejais būtų taikomos alternatyvios priemonės sulaikymui. Ji ypač rekomenduoja nesulaikyti vaikų.
106. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI nurodė, kad tranzitas per saugią trečiąją šalį buvo vienintelė priežastimi, dėl kurios Lietuvos valdžios institucijos galėjo neįsileisti prieglobsčio prašytojo į Lietuvos teritoriją. ECRI rekomendavo visais draudimo įvažiuoti į šalį atvejais prieglobsčio prašytojui skirti pakankamai laiko susisiekti su teismo atstovu ir pateikti skundą. ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad pagal Užsieniečių įstatymą prieglobsčio prašytojui taip pat gali būti uždrausta įvažiuoti į šalies teritoriją dėl „saugios kilmės valstybės“ priežasčių ir dėl to, kad jo prašymas yra akivaizdžiai nepagrįstas, nors Lietuvos valdžios institucijos yra nurodžiusios, kad šiais atvejais yra svarstomos galimybės patenkinti individualius prieglobsčio prašymus ir garantuojamos procedūrinės apsaugos priemonės. Be to, ECRI nurodo, kad Užsieniečių įstatyme sprendimų dėl prieglobsčio apskundimo terminai, įskaitant sprendimus dėl leidimo įvažiuoti į šalies teritoriją, buvo sutrumpinti nuo 14 iki 7 dienų³⁸. Kadangi Lietuvoje administracinius sprendimus apskritai galima apskusti per 30 dienų, buvo nurodyta, kad tokio neproporcingai trumpesnio termino taikymas ne Lietuvos piliečiams, per kurį jie gali apskusti administracinius sprendimus pagal Užsieniečių įstatymą, gali sukelti diskriminacijos problemų.

Rekomendacijos:

107. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja sudaryti priežasčių, dėl kurių atsisakoma prieglobsčio prašytojus įsileisti į šalies teritoriją, sąrašą siekiant užtikrinti, kad pabėgėliai galėtų pasinaudoti apsauga Lietuvoje. Ji taip pat rekomenduoja prieglobsčio prašytojams skirti pakankamai laiko, per kurį jie galėtų apskusti visus su jais susijusius sprendimus dėl prieglobsčio, įskaitant sprendimus dėl leidimo įvažiuoti į šalies teritoriją. Šiuo atžvilgiu ECRI primygtinai skatina Lietuvos valdžios institucijas užtikrinti, kad ne Lietuvos piliečiai, įskaitant prieglobsčio prašytojus, galėtų nediskriminuojami pasinaudoti savo teise apskusti administracinius sprendimus.
108. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI atkreipė dėmesį į pranešimus apie tai, kad Lietuvos pasieniečiai neleido prieglobsčio prašytojams, esantiems tranzitiniuose traukiniuose, vykstančiuose tarp Rusijos Federacijos pagrindinės teritorijos ir jos Kaliningrado anklavo, išlipti ir prašyti prieglobsčio Vilniaus geležinkelio stotyje. ECRI buvo pranešta, kad nuo tada prieglobsčio prašytojai nebesinaudoja šiuo maršrutu, kad galėtų prašyti prieglobsčio Lietuvoje. Lietuvos valdžios institucijos nurodė neturinčios jokių duomenų apie tokius atvejus. Pateikusi antrąją ataskaitą ECRI ir toliau gaudavo pranešimų apie tai, kad pasieniečiai kartais ignoruoja prieglobsčio prašymus. Kaip nurodo ECRI, nepaisant to, kad prieglobsčio prašytojai, ypač čečėnai, nuolat atvyksta į

³⁸ Šie terminai skaičiuojami ne nuo prieglobsčio prašytojo informavimo apie tokį sprendimą dienos, o nuo sprendimo priėmimo dienos.

Lietuvą, prieglobsčio prašymų registravimo pasienio kontrolės postuose atvejai yra ypatingai reti. ECRI taip pat buvo informuota, kad asmenys, sulaikyti juridinio statuso neturintys migrantai, Pabradės užsieniečių registracijos centre negauna teisinės pagalbos, dėl to potencialūs prieglobsčio prašytojai gali nebetekti galimybės pasinaudoti prieglobsčio procedūra.

109. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI išreiškė susirūpinimą dėl to, kad, atsisakius suteikti papildomą apsaugą dėl nacionalinio saugumo priežasčių, *gali būti pažeistos* asmenų, kuriems reikia apsaugos, *teisės*. ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad Užsieniečių įstatyme nacionalinio saugumo ir viešosios tvarkos klausimai buvo integruoti į visus prieglobsčio ir pabėgėlių įstatymo aspektus, įskaitant leidimų gyventi išdavimą, deportavimą ir sulaikymą. Kalbėdama apie pastarąjį aspektą, ECRI konkrečiai nurodo, kad Užsieniečių įstatymo nuostatos atveria plačias galimybes neterminuotai sulaikyti prieglobsčio prašytojus, kurie laikomi pavojingais nacionaliniam saugumui arba viešajai tvarkai. Pripažindama, kad už nacionalinį saugumą ir viešąją tvarką iš tikrųjų yra atsakinga vyriausybė, ECRI mano, kad apskritai šių sričių laikymas svarbesnėmis už prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių teises gali trukdyti Lietuvoje teikti efektyvią apsaugą šios kategorijos asmenims.

Rekomendacijos:

110. ECRI pakartotinai ragina Lietuvos valdžios institucijas užtikrinti, kad visi potencialūs prieglobsčio prašytojai iš tikrųjų galėtų pasinaudoti prieglobsčio procedūra.
111. ECRI ragina Lietuvos valdžios institucijas užtikrinti, kad nacionalinio saugumo ir viešosios tvarkos klausimai netrukdytų prieglobsčio prašytojams pasinaudoti savo teisėmis, o pabėgėliams prašyti efektyvios apsaugos Lietuvoje ir ją gauti.
112. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI pabrėžė, kad pabėgėliais pripažinti ir humanitarinę apsaugą gavę asmenys galėjo naudotis valstybės finansuojamomis socialinės integracijos priemonėmis. Tačiau, pasibaigus teisės naudotis socialinės integracijos priemonėmis galiojimo laikui, humanitarinę apsaugą gavę asmenys nebeteko teisės į socialinę apsaugą ir sveikatos priežiūrą, kadangi tokia teise galima naudotis tik turint leidimą nuolat gyventi šalyje, kuris buvo suteiktas pabėgėliais pripažintiems asmenims. ECRI išreiškė susirūpinimą tokia padėtimi, ypač tuo, kad daugeliui prieglobsčio prašytojų buvo suteiktas ne pabėgėlio statusas, o humanitarinė apsauga. ECRI nurodo, jai pateikus antrąją ataskaitą valstybės finansuojamų socialinės integracijos priemonių taikymas pabėgėliais pripažintiems ir humanitarinę apsaugą gavusiems asmenims gali būti pratęsiamas neribotam laikui. ECRI buvo informuota, kad iš tikrųjų šis pratęsimas iki šiol buvo taikomas labiausiai pažeidžiamiems asmenims, t. y. moterims su vaikais. Neatsižvelgiant į tai, ECRI nurodo, kad, pasibaigus teisės į valstybės finansuojamas integracijos priemones galiojimo laikui, padėtis, apibūdinta jos antrojoje ataskaitoje, liko nepasikeitusi. Tačiau ECRI džiaugiasi tuo, kad pagal 2005 m. gegužę priimtas sveikatos draudimo įstatymo pataisas buvo numatyta teikti nuolatinę sveikatos priežiūros sistemas paslaugas vaikams, ligoniams, pensininkams, nėščioms moterims ir vienišioms tėvams su nepilnamečiais vaikais, kuriems buvo suteikta humanitarinė apsauga. ECRI turimomis žiniomis, jokių panašių iniciatyvų dėl socialinės apsaugos įstatymų nėra svarstoma.

Rekomendacijos:

113. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja užtikrinti, kad asmenys, kuriems suteikta humanitarinė apsauga, galėtų atitinkamai naudotis socialinės apsaugos ir sveikatos priežiūros paslaugomis. Dėl to ECRI ragina Lietuvos valdžios institucijas priimti pataisas dėl nuolatinių sveikatos priežiūros sistemos paslaugų teikimo vaikams, vyresnio amžiaus žmonėms ir neįgaliesiems, kuriems buvo suteikta humanitarinė apsauga.
114. Nuo tada, kai ECRI pateikė antrąją ataskaitą prieglobsčio prašytojų priėmimo sistema buvo iš esmės pakeista. Užsieniečių įstatyme yra numatyta, kad Pabradės užsieniečių registracijos centras yra vienintelė vieta, kurioje apgyvendinami prieglobsčio prašytojai, išskyrus be suaugusiųjų vykstančius nepilnamečius. Tačiau ECRI atkreipia dėmesį į pranešimus apie nepakankamą šio centro, kuriame atskirose patalpose gyvena sulaikyti teisinio statuso neturintys migrantai, infrastruktūrą ir socialinės įstaigos pobūdį. Pavyzdžiui, nors Lietuvos raudonojo kryžiaus teikiamos paslaugos tokią padėtį sušvelnina, tačiau jokios socialinės, psichologinės ir reabilitacinės paslaugos neteikiamos.
115. ECRI taip pat pažymi, kad pagal Užsieniečių įstatymo reikalavimus ne ES piliečiai, įskaitant pabėgėliais pripažintus asmenis, turi gyventi Lietuvoje ne mažiau kaip dvejus metus, kad su jais galėtų susitikti jų šeimų nariai. Be to, Užsieniečių įstatyme nepripažįstama be suaugusiųjų vykstančio nepilnamečio teisė susitikti su savo tėvais Lietuvoje.

Rekomendacijos:

116. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduoja užtikrinti, kad prieglobsčio prašytojai Lietuvoje galėtų naudotis atitinkamomis prieglobsčio prašytojų priėmimo paslaugomis, ypač pirmiau minėtose srityse.
117. ECRI ragina Lietuvos valdžios institucijas užtikrinti, kad būtų plačiai atsižvelgiama į ne Lietuvos piliečių, gyvenančių Lietuvoje, teisę joje susitikti su savo šeimos nariais.
118. Savo antrojoje ataskaitoje ECRI pažymėjo, kad įvykius, susijusius su prieglobsčio prašytojais, žiniasklaida kartais pateikdavo kaip sensacijas, prididėdama prie neigiamo šių asmenų įvaizdžio kūrimo. Visuomeninės organizacijos informavo ECRI, kad pateikus antrąją ECRI ataskaitą padėtis šioje srityje nepagerėjo ir kad čečėnai dažniausiai žiniasklaidoje tampa paniekos arba neigiamo įvaizdžio formavimo objektu. ECRI palankiai vertina bendrą projektą, kurį inicijavo JTVPK, Lietuvos raudonasis kryžius ir Vilniaus universiteto žurnalistikos institutas, skatinantį Lietuvoje kurti geresnį ne Lietuvos piliečių, ypač prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių, įvaizdį, įskaitant objektyvios informacijos teikimą žurnalistams ir specialaus mokymo organizavimą jauniems žiniasklaidos specialistams.

Rekomendacijos:

119. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms primygtinai rekomenduoja remti visuomenės iniciatyvas, skirtas kovai su niekinančiais arba neigiamą įvaizdį kuriančiais žiniasklaidos pranešimais apie prieglobsčio prašytojus ir pabėgėlius, bei skatinti gerbti ne Lietuvos piliečius, ypač prieglobsčio prašytojus ir pabėgėlius.

BIBLIOGRAFIJA

Šioje bibliografijoje išvardyti pagrindiniai spausdinti šaltiniai, kuriais buvo naudotasi nagrinėjant situaciją Lietuvoje: jos nereikia laikyti išsamiu visų informacijos šaltinių, kuriuos ECRI turėjo rengiant šią ataskaitą, sąrašą.

1. CRI (2003) 5: *Second Report on Lithuania*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, 15 April 2003
2. CRI (97) 56: *Report on Lithuania*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, September 1997
3. CRI (96) 43: *ECRI General Policy Recommendation n° 1: Combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, October 1996
4. CRI (97) 36: *ECRI General Policy Recommendation n° 2: Specialised bodies to combat racism, xenophobia, antisemitism and intolerance at national level*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, June 1997
5. CRI (98) 29: *ECRI General Policy Recommendation n° 3: Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, March 1998
6. CRI (98) 30: *ECRI General Policy Recommendation n° 4: National surveys on the experience and perception of discrimination and racism from the point of view of potential victims*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, March 1998
7. CRI (2000) 21: *ECRI General Policy Recommendation n° 5: Combating intolerance and discrimination against Muslims*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, April 2000
8. CRI (2001) 1: *ECRI General Policy Recommendation n° 6: Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, December 2000
9. CRI (2003) 8: *ECRI General Policy Recommendation n° 7: National legislation to combat racism and racial discrimination*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, December 2002
10. CRI (2004) 26: *ECRI General Policy Recommendation n° 8: Combating racism while fighting terrorism*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, March 2004
11. CRI (2004) 37: *ECRI General Policy Recommendation n° 9: The fight against antisemitism*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, June 2004
12. CRI (98) 80 rev: *Legal measures to combat racism and intolerance in the member States of the Council of Europe*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, 2000
13. Law on Equal Treatment, 18 November 2003 No. IX – 1826
14. Law on Citizenship, 17 September 2002 No. IX – 1078
15. *Provisions for Education of National Minorities*, approved by Decree No. 56 of the Minister of Education and Science of the Republic of Lithuania, 16 January 2002
16. Ministry of Education and Science of the Republic of Lithuania, *Education in Lithuania*, 2004
17. Ministry of Justice, *Human Rights in Lithuania*
18. Ministry of Social Security and Labour of the Republic of Lithuania, *Implementation of the Community initiative EQUAL 2004-2006*, 2005

19. Department of National Minorities and Lithuanians Living Abroad to the Government of the Republic of Lithuania, *Review of National Minorities in Lithuania*, 2005
20. ACFC/SR(2001)7: Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, *Report submitted by Lithuania pursuant to Article 25, paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities*, Council of Europe, October 2001
21. ACF/INF/OP/I(2003)008: Advisory Committee on the Framework Convention for the protection of National Minorities, *Opinion on Lithuania*, Council of Europe, Strasbourg 21 February 2003
22. GVT/COM/INF/OP/I(2003)008: *Advisory Committee on the Framework Convention for the protection of National Minorities*, Comments of the Government of Lithuania on the Opinion of the Advisory Committee on the implementation of the Framework Convention for the protection of National Minorities in Lithuania, Council of Europe, 23 September 2003
23. CommDH(2004)6: *Report by Mr Alvaro Gil-Robles, Commissioner for Human Rights, on his visit to Lithuania*, 23-26 November 2003, Council of Europe, 12 February 2004
24. CERD/C/60/CO/8: United Nations Committee on the Elimination of Racial Discrimination, *Concluding observations of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination: Lithuania*, 21 March 2002
25. COM(2002) 700 final: Commission of the European Communities, *2002 Regular Report on Lithuania's Progress Towards Accession*, October 2002
26. European Commission, *Comprehensive monitoring report on Lithuania's preparations for membership*, September 2003
27. International Helsinki Federation, *Annual Report 2003 on Lithuania*
28. Lithuanian Centre for Human Rights, *Tarpusavio supratimas: tarpetninė tolerancija*, 2004
29. MEDE European Consultancy, Migration Policy Group *Report on measures to combat Discrimination in the 13 candidate countries (VT/2002/47) - Country report Lithuania*, Tomas Baranovas, May 2003
30. Open Society Institute, *Minority Protection in Lithuania - An assessment of the Programme for the Integration of Roma into Lithuanian Society 2000-2004*, 2002
31. US Department of State, *Lithuania Country Report on Human Rights Practices for 2004*, February 2005

